



# PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -



FAMILIA CATALINA SI IUSTIN SOHORCA  
(1920)

## ÎN ACEST NUMĂR:

TIBERIU MORARIU, GAVRILĂ SCRIDON  
IUSTIN SOHORCA, LAURENȚIU OANEA, SOLIA,  
OCTAVIAN SCRIDON, DORIN DOLOGA,  
IULIU MOISIL, IULIU-MARIUS MORARIU

ANUL IV, NR. 6 (34)

IUNIE 2015



# **PISANII SÂNGEORZENE**

**- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -**

**ANUL III, NR. 6 (34), IUNIE 2015**

# **PISANII SÂNGEORZENE**

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**  
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACTȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud;

E-mail: [florin.hodoroga@gmail.com](mailto:florin.hodoroga@gmail.com)

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: [adaraban17@yahoo.ro](mailto:adaraban17@yahoo.ro);

[alexandrudaraban53@gmail.com](mailto:alexandrudaraban53@gmail.com)

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

**COPERTA I: *Familia Cătălina și Iustin Sohorca*** (Serviciul Județean al Arhivelor  
Naționale Bistrița-Năsăud, Colecția George Uza)

**COPERTA IV: *La Borcut*** (Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

**ISSN 2285 – 8229**

**ISSN-L 2285 – 8229**

# TRADIȚII

---

## MATERIAL ETNOGRAFIC ȘI FOLCLOR CIOBĂNESC DIN MUNȚII RODNEI

- X -

TIBERIU MORARIU

### Jocuri de ale păcurarilor

#### Popa în cârlige

*Taie on băț, lung, de căncizăci de țentimetări, pă care-l împrumută în pământ. Aiesta trăbă să aivă crăngi, cât se poate de gese, pă care le curăță și lasă numai câteva la vârș, pă care le număsc „popă”. De aiesta se acață o hârtie, pă care o număsc slănină.*

*Mai taie on băț, în mărimea unui mănunci de cuțat, pă care-i creapă înn două bucăți, și pă care le număsc lopoțale. Aieste lopoțale le sucesc în palme, și dacă le lași din palme și pcică amândouă cu fața în sus, agecă pă un clenciu de-a popii. Dacă pcică cu fața în gios, atunci stă pă loc. așă că cel ce rămâne în urmă, cu căce clenciuri rămâne în urmă, de atăcea ori scoate lopoțalele cu gura din pământ.*

Telciu – George Moldovan, 32 ani – 1934.

#### De-a untu în gaură

*Să fac părți, cât păcurari sânt, fiecare are porția, care ieste făcută pătrată, pe pământ, în iarbă.*

*Să pune o țântă la care, pe rând, păcurarii dau cu bota s-o nimerească. Care nu nimerește cu bota, până merge după botă, ceilalți îi sapă în părți, la acela i se dă pedeapsă, cu fundu de pământ ori îl bat cu bota.*

Telciu – George Moldovan, 32 ani – 1934.

---

1 Articolul de față, scris de Tiberiu Morariu face parte din lucrarea *Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei*, în „Vatra” – Revista învățătorilor din județul Năsăud, Anul V, Nr. 6-12, iunie-decembrie 1939, pp. 177-178.

**Balade, doine, colinde, ghicitori și strigături<sup>2</sup>**

În cea poieniță verge  
Ce turmă de oi să vege  
Da la iele cine șăge?  
Frace-so cu soră-sa;  
Soră-sa așă-i zicea:  
- Frace, frățioru meu,  
Mulge două  
Lasă nouă  
Și te uită, câteodată  
Pă cea vale, lungă, lată,  
Să vez, ce vreme s-arată.  
- C-aceia nu-s nori de ploaie,  
Că vin turcii să mă ieie,  
Să le dai, frace, fomeie.  
Frace-so îi cuvânta:  
- Soră, sorioara mea,  
Oare unde te-aș ascunde?  
În fundu mutării,  
Doară iei nu te-or găsi.  
Nice vorba nu-ș gatară,  
Turcii atuncia o sosât.  
- Staț la noi, dac-aț venit.  
- Că noi n-am venit să stăm  
Pe soră-ta s-o luăm  
- Pă soră-mia nu mi-oi da-o  
Fără ieu vouă v-oi da,  
Câteva suce de mioare.  
- Noi de-acelea n-om lua,  
Fără tăt pe soră-ta.

Frunză verge de trifoi  
M-o trimis tata la oi  
Lângă oi am adormit  
Oile le-am prăpădit  
Mă dusei pe vale-n sus,

- Pă soră-mea nu v-oi da,  
Fără ieu vouă voi da  
De berbeci cu coarne-ntoarse  
Și din coarne dor varsă.  
- Noi de-aceia n-om lua,  
Fără tăt pe soră-ta.  
Sorî-sa îi cuvânta:  
- Frace, frățioru meu,  
Scoate cuțātu din teacă  
Și-m taie păru din coadă.  
Să pui la găleată toartă,  
Și creceii din ureci  
Să puneț torț la găleți.  
Când soarele a răsări,  
Cerceii mei or sclipi  
Și de mine dor le-a ci,  
Cân cerceii-or zurăi,  
Oile cele cornuce  
M-or plânge vara pă munce.  
Oile celea bălăi,  
M-or plânge vara pă văi.  
Și m-or plânge la mutare,  
Ca să viu să le dau sare.  
M-or căta,  
Nu m-or afla,  
M-or jăli,  
Nu m-or găsi.

Sângeorz – Saveta Flore, 53 ani - 19333.

Mă-ntâlnesc c-on pui de urs.  
- Bună ziua, puiule,  
Nu mi-ai văzut oie?  
- Le-am văzut pe la Vărarea,  
Numai coada și spinarea.

Sângeorz – Maxim Flore, 31 ani - 1934.

---

<sup>2</sup> Am luat decizia de a publica în paginile revistei numai cele culese de autor din Sângeorz-Băi.

<sup>3</sup> Tiberiu Morariu, *Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei*, în „Vatra” – Revista învățătorilor din județul Năsăud, Anul V, Nr. 6-12, iunie-decembrie 1939, pp. 179-180.

## MATERIAL ETNOGRAFIC ȘI FOLCLOR CIOBĂNESC DIN MUNTII RODNEI

*În cel vârvuț de munce,  
Trei mniori, albe, cornuce,  
Trei păcurărei le mulge.  
Doi își iera frățiori,  
Unu iera străinel  
L-o mânat o apă lină,  
Cu două găleți în mână.  
Până la fântână o-mblat,  
Cei doi fraț l-o judecat,  
Printr-o ră, de mnioare,  
Capu că i l-or tăie.  
Străinelul auze.*

*- Faceți bine și iertaț,  
Mă lăsaț batăr on ceas,  
Să-mi fac cruce și să las,  
Da pe mine mă-ngropaț,  
În ușa altarului,  
Că ieu mândr-oi răsări,  
O creangă de măr,  
C-on congei, cu călimăr.  
Și pe mândra mni-o-ngropați  
În ușa bisericii,  
Că ea înc-a răsări.*

Sângeorz, Saveta Flore, 53 ani - 19334.

*Păcurari cu oi mulce  
Sui la munce  
Păcurariu pringe-a șuiera,  
Oile prind-a cânta.  
Numai una oceșacă,  
Nici bea, nici mânca.  
- Da tu oceșacă,  
Ce nu bei, ce nu mănânci?  
- da cum oi bea, cum oi mânca,  
Că voi aț zăs că mi-ț da,  
Da pe mine nu mă dați,  
Că voi da la vară caș,  
La Sângeorz un miel frumos,  
La Rusalii o lână mare.*

*Păcurar de la oiță,  
Duce doru la guriță,  
Măi bădiță de la oi,  
Ce nu vii sara la noi?  
Și de nu-i vini la noi,  
Țăpe-ță-se lupci-n oi,  
Batăr douăzăci și doi.  
Și de nu-i vini la fece,  
Țăpe-ță-se lupcii-n stărpe,  
Batăr douăzăci și șepce.*

Sângeorz – Ioana Algeorge, 55 ani - 19335.

Sângeorz – Saveta Buia, 47 ani - 19346.

*De cât slugă și cătană  
Mai bine la oi cu pană  
Ziua-n fruncea oilor  
Noapcea-n casa mândrelor.  
Ziua-n fruncea la oiță,  
Noapcea-n casă la drăguță.  
De s-ar paște oile  
Tăt pe drum cu fecele.  
Dară oile să pasc*

*Sus la munce, la buhaș  
Munce, munce, pciatră sacă,  
Lasă ficiorii să treacă,  
Să treacă la ciobănie,  
Să scape de cătănie.  
Cătănia-i jug de cer,  
Trag feciorii până pcer.  
Cătănia-i jug de-aramă  
Trag feciorii fără samă.*

Sângeorz – Alexandru Jarda, 25 ani – 19327.

---

4 *Ibidem*, pp. 180-181.

5 *Ibidem*, p. 184.

6 *Ibidem*, p. 181.

7 *Ibidem*, p. 185.

## TIBERIU MORARIU

---

*Când încep o strâgătură,  
Tăţ să uită-ntra me gură,  
Gâneşti c-am îmblat la şculă.  
Eu la şculă n-am îmblat,  
Că la oi am învăţat  
Şi le-am învăţat la oi,  
Cu capu pe muşânoi.  
Le-am învăţat la sterpe  
Cu capu pe iarbă verge.*

Sângeorz – Ion Algeorge, 55 ani – 19348.



Serviciul Judeţean Bistriţa-Năsăud al Arhivelor Naţionale, Colecţia de Fotografii



# OBICEIUL CUNUNII ÎN COMUNA FELDRU DE PE VALEA SOMEȘULUI MARE

---

## GAVRILĂ SCRIDON



Obiceiurile populare îmbracă un caracter propriu la fiecare rasă, la fiecare neam chiar, cu toată influența moștenirilor ancestrale, a legilor naturii, a omului și a lui Dumnezeu. Ele sunt născute dintr-o nevoie absolută a sufletului poporului de la țară.

În ciuda multor evenimente care păreau că schimbă radical fața lumii, folclorul a persistat în masele populare și, ca prin miracol, a traversat secolele, îmbogățindu-se cu fiecare frământătură de ordin politic și social tot mai mult.

Unul dintre cele mai frumoase obiceiuri ce se observă, mai ales la țăranii noștri de pe Valea Someșului Mare, este

*Cununa*, un obicei legat de seceriș.

Gospodarul care are multe lanuri de secerat cheamă fete să-i ajute. Fetele, care vreau, seceră gratuit în holda celui care le-a chemat o jumătate de zi. În ziua când termină secerișul, fetele împletesc din cele mai frumoase spice de grâu o cunună în forma unei căciuli ciobănești, dar mult mai mare. E o împletitură executată cu multă măiestrie, cu mult simț artistic, interesantă și frumoasă. De la această cunună vine și numele obiceiului. Când începe să se însereze, una din fete își așează cununa pe cap – o ține cu amândouă mâinile de niște spice cu paie, anume lăsate mai lungi – și, urmată de celelalte, pornește către sat. Pe cale cântă, toate, pe o melodie târăgănată:

*Dimineața ne-am sculat  
Și pe față ne-am spălat  
Lui Dumnezeu ne-am rugat  
Poale albe-am suflecat  
Și la holdă am plecat  
Rouă groas-am scuturat  
Mare hold-am secerat  
Holdă ca peretele  
Secerat-au fetele  
Fetele au secerat  
Feciorii clăi au înșirat*

*Așa-s clăile de multe  
Ca oițele pe munte  
De unde cununa vineri  
Multe clăi vor pune mâine  
Noi intrăm cu soare-n sat  
Nu știm văile-au secat  
Ori feciorii s-au culcat  
Nu știm văile-au stârpit  
Ori feciorii-au adormit  
Oare cine i-ar scula  
Să ne ude cununa.*

Și, într-adevăr, feciorii care nu dorm, după cum îi satirizează ele în cântec, ci așteaptă cu gălețile pline de apă sosirea lor, le udă cununa și..., din greșeală, le mai udă le pe ele. Și așa, cântând, udate din belșug, trec prin ulițele răscolite ale satului până la gospodăria țăranului care a pregătit acest obicei frumos, al cununii. La poarta gospodăriei cântă pe aceeași melodie:

---

*Deschide bade poarta  
Că-ți intrăm cu cununa  
Scutură-ți gazdă coșu  
Că-ți aducem grâu roșu  
Să nu fie legumos  
Că-ți aducem grâu frumos.*

Țăranul le deschide poarta, ele intră cântând în casă, înconjură de trei ori masa, își termină cântecul și se opresc. O femeie mai isteată iese înaintea celor ce sunt în casă și în numele fetelor spune pe un ton hazliu următorul vers, zis *minciună*:

*Bună seara, bună seara, bună seara!*

*Bună seara, domni de țară*

*Ați ieșit cu toți-afară*

*Înaintea cununii*

*V-ați temut că n-om veni*

*Mai demult am fi venit*

*Dar ne-a fost grâu-ncâlcit*

*Și noaptea ne-a năpădit*

*Mai devreme-am fi plecat*

*Dar ne-a fost grăul picat*

*Și noaptea ne-a apucat*

*Am plecat cu voie bună*

*Cântând mândru de cunună*

*După ce-am intrat în sat*

*Toți cu apă ne-am udat*

*În cruce de ulicioară*

*Stau cofele rând afară*

*De-aceea nu ne-a păsat*

*Pe uliță am intrat*

*Și oamenii ne-au îndreptat*

*La dumneavoastră*

*Că lăsați oameni de mas*

*Și le cumpărați vinars*

*Și le dați și ceteraș*

*De-aceea am lăcomit*

*De-atâte-aici am venit*

*Aici dacă am sosit*

*Porțile era-ncuiete*

*Cu parângi groase de-aramă*

*Și cu lăcăți mari peste seamă*

*Acestea-s fete frumoase*

*Drept sunt vitezele mele*

*Ele la porți s-au aruncat*

*Lăcățile le-au stricat*

*Parângile le-au luat*

*Și în ocol am intrat*

*În ocol dac-am intrat*

*Tot cu apă ne-ați udat*

*Ne-ați udat să ne-necați*

*De noi să vă scuturați*

*Ne-am învărtit odată-n prag*

*Cu cununa ca un steag*

*Din prag am intrat în casă*

*Cu cununa ast frumoasă*

*În casă dac-am intrat*

*Nimic nu ne-ați întrebat*

*Noi aicea am venit*

*De la lume-am auzit*

*Că dumneavoastră aveți*

*Plug cu patru boi*

*Și lacră cu taleri noi*

*Ni-ți da și nouă vreo doi*

*Doi la fata cu cununa*

*Mie trei pentru minciuna*

*Noi aicea am venit*

*De oameni am auzit*

*Că dumneavoastră aveți*

*Un voinic de omenie*

*Bunul Dumnezeu vi-l ție*

*Mândru l-ați îmbrăcat*

*Grâu roșu i-ați măsurat*

*Și la moară l-ați plecat*

*Moara a fost dusă la pădure*

*Cu un coș s-adune mure*

*Voinicu-a fluierat tare*

*Și-atunci morarul meșter mare*

*A făcut cioc poc*

*Și-a venit moara la loc*

*Trei tărățe și-o făină*

*Și-a ieșit covata plină*

*A venit voinicu-acasă*

*Cu făina prea frumoasă*

*Acasă dac-a venit*

*Un drum nou i-ați pregătit*

*Pe cal l-ați încălecat*

*Și l-ați trimis la Țarigrad*

---

După nouă jupânese  
Cu trei site dese  
Trei cerneau  
Trei frământau  
Și trei în cuptor băgau  
Ați făcut un colac mare  
Care-i plăcut la gustare  
Rumpeți colacu-n tri  
Că bine ni-ți nimeri  
Și câte-un pahar de vin  
C-așa-i moda din bătrâni  
La fete să le dați vin  
C-au lucrat ziua deplin  
La feciori le dați doar țuică  
Că ei n-au lucrat nimic  
De îți vrea, de nu-ți vrea  
Noi aici vom mai șede  
Porțile s-or încuia  
Și s-a face noapte tare  
Nu ni-ți alunga pe cale  
Stați fete pe laviță  
Și vă odihniți  
Că-ți fi trudite  
Și de cale obosite  
Eu încă voi mai sta sus  
Că mai am minciuni de spus  
Noi aicea am venit  
De oameni am auzit  
C-aveți un voinic frumos  
Să ne ia cununa jos  
Voinicul știm că-l aveți  
Mult tare nu ni-l țineți  
Că ni-e fata tinerea  
Și cununa tare grea  
Și curge apa din ea  
Noi cununa nu vom da  
Pân ce ni li-ți arăta  
Să nu fie de la ușă  
cu gușă  
Nici de la vatră  
cu gura căscată

---

Ci să fie de la masă  
Cu fața aleasă  
Că și fata ni-e frumoasă  
Că-i o albă copiliță  
Cu mult aur în cosiță  
Și i-e portul românesc  
Toți feciorii o iubesc  
Și iarăși ne-om înturna  
Noi cununa nu vom da  
Până nu ni-ți arăta  
Bliduțul cu plăcintă  
Și plosca cu holircă  
Țiganul cu cetera  
Și-apoi lângă ceterași  
Plin jocul de melenăși  
Să ne dea pe după mână  
C-așa-i moda la cunună  
Să ne dea pe după spate  
Că la fete-așa le place  
Cununa n-om puneo-n grindă  
Pân vom vedea joc pe-afară  
Gazda este vesel tare  
C-a fost holda destul de mare  
Uite la cununa mea  
Cât e de mândră și grea  
Păsăruica grâului  
Șade-n vârful dealului  
Și mândru se piruiește  
Și frumos ne mulțumește  
La plugar, la plugăriță  
Care-au ciuruit sămânța  
Dintr-un spic  
Iese-un otic  
Dintr-o mână  
O mierță plină  
Să te faci cu voie bună  
Pe ast dragă de cunună  
Și pe anul  
Care vine  
Să fim tot cu voie bună  
Și cu toții împreună  
Să mai jucăm la cunună

După ce femeia termină minciuna, un flăcău – de obicei fecior de-al gospodarului (la care e cununa) – sărută fata, ia cununa de pe capul ei și o așează pe capul lui. Dacă flăcăul nu-și așează bine cununa pe cap, atunci fetele îl trag de păr pe-ntrecute. Cununa o

---

duce, de cele mai multe ori, fata care se iubește cu feciorul ce o ia de pe capul ei, pentru a o așeza apoi pe masă.

Gazda casei servește pe fete și lumea ce s-a adunat cu țuică. Fetele, apoi, își schimbă hainele, ce sunt ude, cu haine de sărbătoare și se așează la o masă bogată pregătită pentru ele. În timpul acesta se strâng mulți feciori dornici de joc și petrecere. După ce masa e gata, se face loc în camere, țigani încep să cânte și tinerii încep hora: de mână, mai molatic, pentru ca să treacă la învârtită, cu mult foc. Ritmul aprins și săltăreț al învârtitei se amestecă într-o armonie plăcută cu chiuiturile și strigăturile flăcăilor:

*Florinică de pe rât*

*Mare-i noaptea cu urât*

*Cu om drag e doar un pic...*

Și așa, în veselie, voie bună, își petrec până târziu, când stelele își sting lumina, luna pleacă la culcare și soarele deschide cu o geană de sânge, poarta albă a zilei<sup>1</sup>.



---

<sup>1</sup> *Tribuna Ardealului*, Cluj, Anul II, 20 noiembrie 1941, pp. 2-3 (Auzit de la *lelea Ileana Costinașiu* din Feldru).

# RESTITUIRI

---

## POMĂRITUL

---

### SFATURI ÎN FORMĂ DE DIALOG

**IUSTIN SOHORCA**

#### I. INTRODUCERE



*Filip:* Bună ziua, bade George!

*George:* Să-ți dea Dumnezeu tot binele, Filipe!

*Filip:* Parcă te văd cam tulburat, nu ești cam acasă, trebuie că ai avut vreo neplăcere...

*George:* Da, m-am întâlnit cu Grigore a lui Todor, am voit să fac târg cu el, însă n-am putut face nimic.

*Filip:* Am auzit că voiești să cumperi de la dânsul coasta cea de „peste apă2 – rău faci bade George, nu plătește nici un potor.

*George:* E adevărat, că în starea în care se află nu plătește, însă de voi izbuti să o cumpăr, îți voi arăta că plătește mai mult. Asta va fi peste 5-10 ani, după ce va fi cum știu eu.

*Filip:* Și cum voiești dumneata să faci din o coastă ca aceea – unde nici iarbă nu se face de ceva seamă – ceva lucru de preț? Doară nu ești

mai meșter ca tatăl lui Grigore care a semănat în ea ovăz și, totuși, nu a avut nici un folos.

*George:* Filipe, când te aud vorbind așa, nu știu ce aș face de ciudă și de mânie.

Multe coaste sunt înaintea oamenilor fără preț, dar să le lucre și să le îngrijească bine, ar fi de preț mare, ba încă le-ar aduce și ceva venit așa încât de-acolo ar putea plăti dările cele grele, ar mai putea cumpăra și alte „coaste rele”. Și-ar putea crește copiii în mod cinstit, purtându-i în școli și dându-i la meserii și încă le-ar mai rămânea ceva parale pentru sine.

*Filip:* Cu vorbele acestea mai cam atins peste ochi, încât cam văd ce vrei dumneata a-mi spune; însă te rog lămurește-mă mai bine ca să știu și eu meșteșugul acela cu care faci din coaste rele minunile acestea... că cine știe?...

*George:* Dacă voiești să știi, sunt foarte bucuros să-ți spun, ce poți face chiar și dumneata cu coasta dumnitale!

*Filip:* M-ai ghicit, că zău de se va putea, voi proba și eu cu coasta mea cea din „capul satului”, dar dacă voi ajunge la ceva creangă verde!

*George:* Ia ascultă Filipe, văd că vorbesc unui om ce mă înțelege și căruia, dacă Dumnezeu îi va deschide, va face cum voi zice eu.

Am să-ți spun un lucru mare și folositor: dacă voiești ca coasta dumnitale să-ți aducă un câștig frumos, n-ai decât să o umpli cu pomi de tot soiul.

*Filip:* Ha, ha, ha,... bade George, ești un om care visează pui fripiți pe garduri.

*George:* Deoarece am început a-ți spune gândul meu, deși mă iei în râs, totuși voi continua până la capăt și apoi vei vedea dacă vei mai râde.

Dacă și atunci vei râde, îți spun drept Filipe, că m-am înșelat în cuminenția dumnitale.

*Filip:* Te ascult cu drag bade George, însă nu știu ce să aleg din vorbele dumnitale.

*George:* Vei vedea îndată, ascultă numai! Dumneata ai coasta aceea, care nu e așa rea ca aceea pe care voiesc să o cumpăr eu de la Grigore. De aceea, nici nu vei avea atâta lucru ca mine, până vei pune-o în rând ca să poți sădi pomi în ea.

*Filip:* Multă vreme va trece până când coasta aceea va fi bună pentru așa ceva! Afară de aceea, de unde să am eu pomi altoiți, căci cred că nu mă sfătuiești să-mi umplu coasta cu pădureți?

*George:* ferească Dumnezeu să faci lucrul acesta. Pomii, sau îi cumperi de la domnul învățător, care în tot anul vinde cu sutele, sau dacă nu voiești să cheltuiești bani, și-i cultivi singur – în cazul acesta ai de muncit mai mult.

*Filip:* Dar trebuie muncă multă?

*George:* Nu cumva ai voi să-ți cadă mura coaptă-n gură?

Ce fel de câștig ai vrut vreodată, fără să fi muncit?

*Filip:* Dar știi bine că eu am și alte lucruri, n-am timp de pierdut și cu pomii.

*George:* Cugetă, dragul meu, la folosul cel mare ce poți să-l ai, căci, desigur, de la primăvară te vei apuca de lucru și nu te vei gândi la timpul pierdut! Ascultă sfatul meu Filipe, căci vei vedea ce bine-ți va fi!

La primăvară curățește coasta de spini, o îngrădește bine și mergi la domnul învățător și te roagă să-ți dea barem 100 altoi cu un preț mai mic; după aceea îi vei pune în rând frumos pe coastă – la un capăt – și așa urmează în tot anul până ce coasta dumnitale va fi plină.

*Filip:* Aș fi hotărât să-ți urmez sfatul, dar sunt nedumerit și iată pentru ce. Moșie am puțină, din cauza aceasta de pe orice loc să fie, cât de slab, mă trudesc și asud până strâng vreo câteva cărucene de fân cu care să-mi pot ierna văcuța, iar dumneata poștești să fac din coasta aceea grădină de pomărit și nu cugeți la aceea că eu pierd fânul ce biată-l pot strânge de pe ea, afară de aceasta mă tem că nu voi avea folos de poame, din cauză că le fură.

*George:* Se vede, dragă Filipe, că nu ești destul de convins despre bunătatea pomăriei, zici, că pierzi fânul de pe ea, cu acesta încă greșești – că ce iarbă frumoasă se face printre pomi ?! E adevărat că unii oameni nesocotiți fură și strică, însă aceasta nu este

## POMĂRITUL – SFATURI ÎN FORMĂ DE DIALOG

---

o cauză pentru care să descurajezi, pentru că dacă dumneata sau eu sau altul nu vom începe lucrul acesta ca să învețe și răufăcătorii, desigur, nu vom merge înainte, ci vom sta locului. Și-apoi, mai cugetă, că deși fură o parte din poame, totuși rămân destule, ca din venitul lor să-ți poți acoperi neajunsurile.

*Filip:* Te rog bade George, spune-mi pe rând toate foloasele ce le aduce o pomărie.

*George:* Sunt multe, dintre care mai însemnate sunt: nu ești silit ca pentru trei-patru poame să cerșești la alții sau să alergi la piață să dai bani scumpi pe ele; copiii dumnitale, în lipsă de poame, nu sunt siliți să fure chiar; și-apoi, oare, pentru ce să dai banul când poți să-l ții, ba încă să mai adaugi la dâșii și pe cei câștigați pe poame? Apoi, frumusețea grădinii te duce în lume și te umple cu laude. Iacă, de exemplu, un plugar din comuna vecină a fost premiat cu 100 coroane fiindcă a avut o pomărie frumoasă. Îți rămâne un nume nepieritor și la urmași, căroră le-ai lăsat un izvor sigur de câștig și atât de frumos.

La urmă, ca coroană peste toate, - trebuie să arătăm lumii și noi, odată, că nu suntem un popor leneș și necultivat, ci din contră, să o convingem că suntem oameni harnici, sârguincioși, cultivați și dornici de înaintare, ca și alte popoare.

Vezi Filipe, unele foloase ce le aduce o pomărie? Vezi dragul meu ce-ți poate aduce coasta cea rea?

*Filip:* În adevăr, nu m-am cugetat la acestea.

Acum, însă, văd că e bună și sunt hotărât să fac lucrul acesta, deși, știu bine, că cu nevasta mea nu voi putea scoate-o așa ușor la capăt; dar fie ce va fi, eu tot voi face.

Îți mulțumesc de vorbele aceste frumoase și te asigur, bade George, că nu le voi uita niciodată. Dar înainte de despărțire, să fac și eu o propunere. Să ne adunăm mai mulți oameni, în serile de iarnă la domnul învățător, ca să ne sfătuim în ce chip am putea reuși mai bine și să ne însușim cunoștințele de lipsă la conducerea unei pomării.

*George:* Tocmai aceasta am voit să zic și eu. Vom merge, căci domnul învățător ne va sfătuia cu drag.

*Filip:* Acum, cu părere de rău, trebuie să ne despărțim. Dumnezeu ne lumineze mintea și să ne conducă pe căile cele bune.

*George:* Să-ți audă Dumnezeu vorbele, Filipe!

## II. PLANTAREA ȘI CULTIVAREA PĂDUREȚILOR

*Filip:* Bun ajuns, bade George!

*George:* Să ai noroc, Filipe!

*Filip:* Până unde așa cu grabă și așa de dimineață?

*George:* Mă duc la grădina mea cea de „peste apă”. Știi, la coasta ce am cumpărat-o de la Grigore a lui Todor; am ceva de lucru acolo, de isprăvit la pomi.

*Filip:* Da, da, știu, e o grădină foarte frumoasă, eu să fie a mea, aș lăsa cu limbă de moarte ca să mă îngroape în ea după ce aș muri.

*George:* Când un lucru e bun și frumos și e recunoscut de așa vorbele de laudă sunt de prisos, căci se laudă înseși.

Munca statornică și voința de fier sunt cele mai bune mijloace ca cineva să-și ajungă scopul propus.

---

1 *Foia Poporului*, Sibiu, Anul XII, 1904, nr. 42 (10/23 octombrie), pp. 543-544.

*Filip:* Și multă muncă ți-a trebuit până când ai făcut din râpa aceea de demult grădina aceasta încântătoare?

*George:* Unui om leneș, nestatornic, nepăsător și fără răbdare munca i-ar fi fost multă, dar unui om harnic, însuflețit și răbdător, munca nu i se pare multă, ci o privește ca o plăcere și timpul cât lucră în grădină îl petrece cu drag.

*Filip:* Oh, bade George, cu câtă însuflețire îmi vorbești și cu câtă dragoste aș lucra și eu o astfel de grădină.

*George:* Lasă Filipe, lasă, eu nu-mi pot închipui ce fel de om ești dumneata.

Cine era acela care era hotărât, ce-și face pomărie? Cine era acela care a zis să ne adunăm la domnul învățător să ne sfătuim? Nu dumneata? Și nu ești tot dumneata acela care nu te-ai ținut de vorbă?

Dumneata, însuflețit așa iute, ai spus cuvinte frumoase și aveam nădejde în dumneata, dar, iată, se dovedește dimpotrivă.

*Filip:* bade George, ești om cuminte, dar îmi pare și mă doare că tocmai din partea dumnilale sunt judecat atât de aspru. Vorbele dumnilale, în adevăr, se potrivesc unor oameni. Eu, însă, am pricinile mele care mă apără de imputări de felul acesta.

*George:* Așa voi să știi – deși nu mă privește – ce cauze poți avea, când eu sunt încredințat că dumneata ai împlinit vorba românului: *Omul slăbănog hotărăște într-un fel și lucră cu totul altcum.*

*Filip:* Cu toate aceste am. Închipuiește-ți bade George, când am mers acasă și am spus hotărârea mea nevastei, s-a uitat la mine lung și a zis: „Ești nebun, Filipe? De bună seamă învățătorul ți-a băgat gărgăunii aceștia în cap”.

Eu n-am avut atâta putere în cuvinte să o pot îndupleca, astfel a trecut zi după zi fără să fac ceva. Pe lângă aceasta, nevastă-mea – precum poate că știi – s-a îmbolnăvit greu și a trebuit să caut de ea aproape tot anul.

Acum, mai ocărăște-mă, de te lasă inima.

*George:* Mă iartă Filipe, de am fost aspru și dacă te-am judecat pe nedrept. Firea mea e așa, ceea ce am de spus, i-o spun în față oricui.

*Filip:* E bine așa, însă nu trebuie să zici de nime nimic până când ești bine convins de el. dar să lăsăm acestea, nu ne sunt folositoare. Mai bine povestește-mi ceea ce domnul învățător te-a învățat să faci în grădina de pomi.

*George:* Bucuros, ascultă dar.

Locul menit pentru pomărie îl îngrădești bine, dacă e de tot rău îl gunoiești, îl arși sau sapi, ca astfel pământul să se mestece și sfarme. În lipsă de altoi, semeni ceva iarbă ca să se prindă pajiștea.

Dacă voiești ca altoii să ți-i prășești singur, strângi sâmburi și pădureți de tot soiul și-i pui în acest scop, căci din ei vor deveni pomi de bun folos. Lucrul acesta să-l faci toamna pentru că sâmburii peste iarnă lucră, primăvara încolțesc și răsar și peste vară au timp destul pentru a se întări, ceea ce le este de lipsă la înfruntarea răcelii din iarna viitoare.

După răsărirea pădureților, precum și cei răsădiți prin luna aprilie, trebuie săpați (prășiți, căpăluiti) și pliviți. Lucrul acesta e bine să se facă după o ploaie, căci atunci buruiana se smulge foarte bine, pentru că buruiana se rupe chiar la fața pământului și din rădăcina rămasă crește iar.

Plivitul se face de câte ori cere trebuință.

*Filip:* Spune-mi bade George, numai toamna se seamănă și răsădesc pădureții?



## POMĂRITUL – SFATURI ÎN FORMĂ DE DIALOG

---

*George:* Ba și primăvara. Dacă suntem siliți ca să facem lucrarea aceasta primăvara, sămburii trebuie câștigați de iarna și-i pregătim în modul următor: amestecăm cărbune zdrobit cu nisip umed. Punem în o lădiță tot un strat de amestecătură și unul de sămburi până la o grosime oarecare. Sămburii, astfel puși, îi expunem de vreo două-trei ori în frig ca să degere. Grijim, însă, să nu degere de tot.

Împlinind lucrarea aceasta, așteptăm primăvara când îi semănăm.

*Filip:* Bine, acum te rog spune mai departe.

*George:* Dacă pădureții sunt prea deși, în toamna în care împlinesc un an, îi rărim și anume: pe cei mai groși îi scoatem și ori îi mutăm în alt loc sau îi punem în pivniță.

*Filip:* Pentru ce să-i pui în pivniță?

*George:* Pentru că pe aceia îi putem altoi și în casă peste iarnă. Cei mutați nu se altoiesc până primăvara.

*Filip:* se poate și asta?

*George:* Da, despre aceasta îți voi spune de altădată.

*Filip:* E frumoasă știința aceasta. Te rog urmează.

*George:* Ca să nu înghețe pădureții peste iarnă, strângem pământ pe lângă ei, acoperindu-i.

Primăvara, după ce nu mai avem temere de înghețuri, îi descoperim, pământul se aseamănă, straturile se sapă și se plivesc și în caz de lipsă se udă.

În toamna anului al doilea aproape toți pădureții sunt deplin dezvoltați ca să poată fi altoiți, deci îi scoatem și purcedem cu ei, ca și cu cei din anul dintâi. Pe cei mutați primăvara îi altoim în grădină, iar pe cei din pivniță – iarna.

Mutarea (transplantarea) se face în niște șanțurile de 25-30 cm. de afunde și la depărtare de câte 35-40 cm. Pădureții stau în acest loc numit „Școala de altoit” până primăvara când, apoi, cu bărbăție ne punem pe cel mai frumos și mai plăcut lucru 1.

---

1 *Ibidem*, pp. 555-556.

# PUBLICISTUL ȘI ISTORICUL GRANITEI NĂSĂUDENE

---

## LAURENȚIU OANEA



Profesorul Virgil Șotropa, membru onorariu al Academiei Române, după terminarea studiilor universitare, a fost chemat de familia Mureșenilor în redacția *Transilvaniei* din Brașov.

Până la 1887, data morții lui Iacob Mureșianu, grănicer originar din comuna Rebrîșoara, județul Năsăud, ținutul năsăudean a fost reprezentat în presa românească din acel timp prin poetul George Coșbuc și, mai târziu, după 1890 și de tânărul publicist Virgil Șotropa.

În timpul colaborării la *Gazeta Transilvaniei*, domnul Virgil Șotropa a urmat în totul catehismul gazetarului ardelean, al cărei epoci definită de George Barițiu prin cuvintele: *A fi redactor e lucru greu. Nu-i destul să știi scrie, să ai idei și sentimente. Trebuie să te știi și păzi când scrii. La fiecare vorbă ce o scriu, țin înaintea ochilor codul penal și îmi închipui că la spatele mele stă jandarmul. În vremurile de astăzi așa poate scrie un redactor român.* În această atmosferă, de

numai

persecuțiuni și amenințări continui, și-a adus profesorul Virgil Șotropa, prinosul său de muncă în redacția gazetei.

S-a remarcat, chiar de la începutul activității sale, ca un clarvăzător și toate articolele și scrierile sale l-au impus opiniei publice din vremea *Memorandului*.

Anii 1894, 1895 și 1896, în care profesorul Virgil Șotropa și-a desfășurat activitatea în coloanele bătrânei gazete brașovene, viața românilor ardeleni era stăpânită de ecourile procesului Memorandului. Cei condamnați au intrat cu demnitate în temnițele din Seghedin și Vatz, iar mânăitorii condeielor din toate redacțiile gazetelor românești întrețineau conștiințele cu scrisul lor plin de măreția acelor momente, când conștiințele românești nu mai puteau fi înfrânte nici de teroarea lui Banffy, nici de ademenirile îndreptate contra celor slabi de înger.

Cu aureola unui publicist consacrat, domnul Virgil Șotropa este ales de comisiunea administratoare a fondurilor centrale grănicerești din Năsăud ca profesor titular pentru limbile moderne și își începe activitatea în 4 decembrie 1896, după ce în anii 1888, 1889 servise ca profesor supleant.

Reîntoarcerea la Năsăud este urmată de o mare transformare în viața liceului.

Elevii vedeau în noul lor profesor nu numai pe eruditul pedagog, ci și pe port-stegarul luptei drepte românești.

Autoritatea domniei-sale a crescut în anii 1897-1899 în așa măsură încât în anul 1899, când a devenit vacant postul de director al liceului grăniceresc din Năsăud, comisiunea administratoare a fondurilor scolastice l-a ales în unanimitate director al liceului în locul devenit vacant prin trecerea la Universitatea din Budapesta a fostului director Ioan Ciocan. Această alegere nu a fost confirmată de guvernul ungar, ci numai de întreaga conștiință românească a graniței. Direcțiunea liceului a fost girată de profesorul Ioan Gheție. Prin refuzul de-a aproba această alegere, guvernul unguresc a provocat o ruptură fățișă între conștiința graniței năsăudene și statul ungar, ruptură adâncită tot mai mult până la împlinirea idealului național desăvârșit prin unirea de la Alba-Iulia.

Trecut pe tabloul celor proscriși din partea statului ungar, dar înscris de mult în cartea de aur a Neamului Românesc, domnia-sa își începe activitatea istorică prin lucrarea *Istoria Școalelor Năsăudene*, publicată și popularizată chiar în *Anuarul Liceului Grăniceresc Fundațional* de pe anul școlar 1901-1902. Acest anuar este distribuit tuturor elevilor din liceu și ajungea să fie difuzat în toate comunele graniței.

*Istoria Școalelor Năsăudene* a revoluționat toate conștiințele graniței năsăudene, deoarece materialul scos la lumina acelor zile pline de entuziasm, premergătoare reluării luptei politice active a neamului românesc din Transilvania și Ungaria, era cu totul nou de generația anilor 1900-1906.

În anuarul 1901-1902 tratează: *Școale normale în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, Fondurile scolastice năsăudene, Istoricul școalei normale și a Institutului militar*, stăruiind, în special, asupra elevilor și mersul instrucțiunii, terminând cu o expunere asupra personalului didactic. În anuarul anului următor face istoricul așa numitelor *Școli populare superioare TRIVIALE*, după cele trei materii principale tratate în aceste școli, *studiul gramaticii, dialecticii și retoricii*, istoricul și organizarea *Școalelor comunale naționale*, o expunere asupra *Școalei de fete* și a *Școalei normale*, terminând cu *Reuniunea Mariana* a învățătorilor români din Ținutul Năsăudului. Continuând documentata sa lucrare, în anuarul 1903-1904, domnia-sa publică istoricul *Liceului Grăniceresc* din Năsăud.

De la 1904-1918, domnul Virgil Șotropa muncește fără preget pentru descoperirea documentelor privind întregul trecut al Graniței Năsăudene.

După realizarea unirii tuturor românilor, pune bazele acelei prețioase publicațiuni istorice, care a fost *Arhiva Someșană*, scoasă în Năsăud, apărând regulat până în 1940.

Pentru răsplătirea unei vieți închinată în întregime altarelor curate ale neamului și culturii naționale, manifestată atât prin coloanele *Gazetei Transilvaniei*, cât și, mai ales, în paginile *Arhivei Someșene* și pentru devotamentul cu care a servit opera de înființare a muzeului năsăudean, Academia Română l-a distins, alegându-l membru onorariu.

*Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat*, în semn de cinstitie și ca un prinos de recunoștință pentru gazetarul harnic din anii Memorandului, în ultima sa adunare generală l-a proclamat membru de onoare.

În aceste zile de zbucium, noi, năsăudenii ne închinăm plini de recunoștință și de admirație în fața figurii profesorului Virgil Șotropa, simbol de neobosită muncă și pilduitoare dragoste pentru trecutul și faptele strămoșilor noștri grăniceri din Ținutul Năsăudean<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> *Plaiuri Năsăudene*, București, Anul II, 1944, nr. 14-15-16 (20 martie-20 mai), p. 3.

## CONSTITUIREA CONFEDERAȚIEI CĂMINELOR CULTURALE DIN JUDEȚUL NĂSĂUD

---

Deși federalizarea căminelor culturale din județul Năsăud care activează sub auspiciile Fundației Culturale Regale „Principele Carol” s-a făcut în ziua de 19 septembrie 1937, totuși constituirea sfatului căminului județean nu s-a putut face decât în ziua de 10 mai a.c.

Fundația, prin ordinul nr. 1836/1938, a binevoit a numi în postul de director al confederației pe domnul Ioan Gr. Costan, președintele căminului cultural „Anton Precup” din Rebrîșoara. Domnia-sa a convocat prima ședință pentru constituirea sfatului, pe ziua de 24 februarie 1938, care însă a fost amânată pentru actul plebiscitar pentru votarea Constituției.

Ședința s-a ținut în 10 martie a.c. în sala mare a Casinei Române din Năsăud, la orele 11 a.m.

Prezenți:

a) *Membrii numiți de Fundație*: prof. pensionar Iuliu Moisil, Dr. Laurențiu Oanea președintele „Regnei”, Petru Rogneanu, revizor școlar județean, inspectorul Constantin Tipa, reprezentantul domnului Pavel Zăgreanu, director silvic, colonel Dumitrache, prefectul județului; au fost absenți colonel Marinescu, comandantul Batalionului grăniceresc de gardă regală Bistrița, reținut de încorporările clasei 1938 și Reverendisimul Ștefan Buzilă, vicarul Năsăudului, ocupat cu ședința de la Fondurile grănicerești.

b) *Membrii de drept*: maior Octavian Minea, comandantul Subinspectoratului premilitar județean. Absent domnul Nicolae Ianul, comandantul Legiunii străjărești Năsăud, plecat în inspecții la școlile primare din județ.

c) *Membrii aleși*: Dumitru Cotu, agricultor Șanț, Petru Istrate, agricultor Leșu, Procopie Bugnar, fost primar Ilva-Mare, protopop V. Zinveliu din Mocod, preot Valeriu Henciu - Telciu, avocat Dumitru Nacu - Năsăud, învățătorii Petru Pop – Sângeorz-Băi, Pop Ștefan – Feldru, Ani Nicolae – Leșu, Silivan Dumitru – Nepos, Victor Neamțu – Parva, Valentin Șioldea – Mititei, Sever Hurdea – Zagra, Alexa Văsieș – Mocod, Ion Moldovan – Măgura-Ilvei, Gavril Purcil – Tiha-Bârgăului. Nu s-a prezentat domnul învățător Ursa din Târpiu.

Ședința a fost deschisă de domnul *Dumitru Nacu*, fost prefect, președintele căminului cultural „Regele Carol II” din Năsăud, care în cuvinte însuflețite a arătat frumoasa misiune a căminelor culturale năsăudene și prețioasele realizări ale acestora – după programul Fundației – pentru satul românesc. Salută pe membrii participanți într-un număr atât de impunător fapt care constituie un certificat că intelectualii satelor muncesc cu râvnă și entuziasm pentru prosperarea păturii țărănești. Propune și adunarea, prin aclamații, alege ca președinte de vârstă pe domnul profesor pensionar Iuliu Moisil, patriarhul graniței năsăudene.

Domnul *Dr. Laurențiu Oanea*, președintele Regiei Cooperative „Regna”, rostește o cuvântare în cadrele căreia critică situația deplorabilă provocată în ultimul timp de politicianismul distructiv și venal, apelând ca toți care s-au înhămat la frumoasa muncă de

## CONSTITUIREA CONFEDERAȚIEI CĂMINELOR CULTURALE DIN JUDEȚUL NĂSĂUD

---

ridicarea satelor, să dezbrace haina partidelor politice – astăzi inexistente – și astfel să se asigure o muncă asiduă și rodnică în lumina programului Fundației. Arată menirea confederației căminelor, care, va coordona și îndruma activitatea tuturor căminelor culturale din țară. Acestea trebuie să trăiască și activeze sub flamura stindardului purtat de Augustul ctitor al Fundațiilor Regale.

Domnul profesor *Iuliu Moșil*, președintele adunării, opinează pentru o reînviere totală a vechiului „grănițerism”, care s-a impus în fața stăpânilor printr-o viață ordonată, militarizată îmbrăcată în haina celui mai pur naționalism și țesută cu aurul virtuților înaintașilor, și reînnoirea integrală a felului actual de viață trăită intens de fiii lui Marte de pe Valea Rodnei.

Domnul *Ion Costan*, directorul Confederației, plin de elan tineresc, a omagiat și a exprimat adânci și simțite sentimente de grațitudine Majestății sale Regelui Carol II care, în marea dragoste și grijă ce o are față de țărani și înflorirea patriei, muncește intens pentru crearea și organizarea de instituții care să canalizeze energiile spirituale, spre o cât mai valoroasă și considerabilă afirmare a specificului nostru etnic. Granița năsăudeană înscrisă cu multă dragoste în sufletul Suveranului, Acestuia își datorește toată dezvoltarea ei culturală, iar ascensiunea căminelor culturale harnice a fost alimentată din focul dragostei de țară a Majestății Sale Regelui I.



Prima clădire în care a funcționat Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud, începând cu 1863

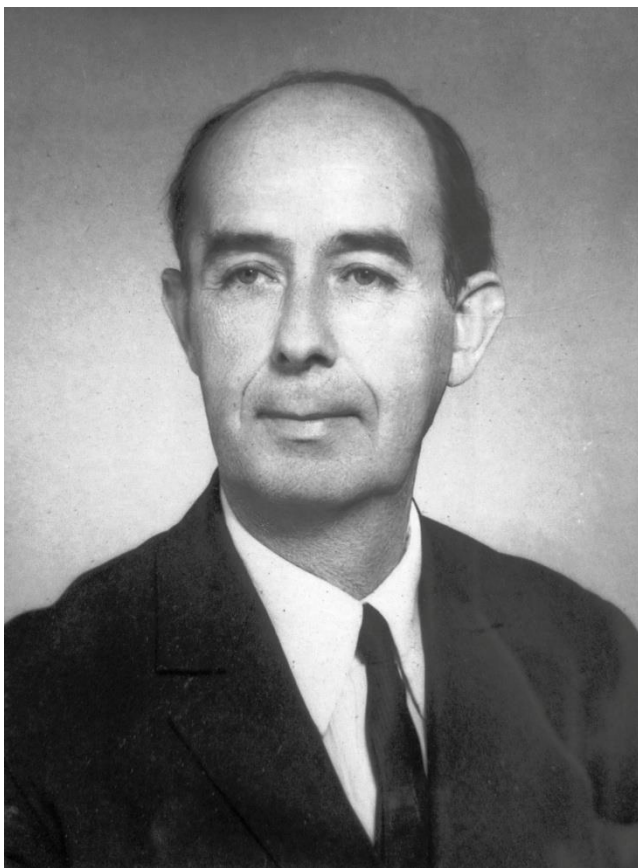
---

1 *Solia*, Năsăud, Anul II, 1938, nr. 1-4, p. 1.

# TÂLCUL UNEI DECORAȚII

---

OCTAVIAN SCRIDON



Spre sfârșitul anului trecut încrustam, tot în acest loc, moartea eroică a unui pribeag alungat în lume din Țara Sălajului pentru neînțeleasa vină de a fi îndrăznit de a se socoti Român.

Scriam, printre altele, atunci: - *Ardealul suferinței românești a mai dăruit un vlăstar dintre cei mai aleși, la temelie lumii noi care se zidește prin sânge și moarte sub ochii noștri. A mai rămas unul dintre ai noștri pe câmpuri depărtate și rândurile se răresc mereu.*

*Și sublocotenentul Tușer Teodor a părăsit într-o toamnă blestemată plaiurile care i-au dezmiardat copilăria. Și pe el l-au petrecut din pragul casei până la poartă părinții bătrâni cu boabe de rouă pe obraji. Și el și-a văzut, dintr-o dată, atâtea și atâtea vise moarte, atâtea doruri risipite, atâtea nădejdi stinse. Și el, ca atâția dintre noi, a pornit în luptă aprigă a răsăritului, cu gândul la cei mai dragi ai lui, cu gândul la pământul din care a fost alungat.*

Sublocotenentul Tușer Teodor este răsplătit cu cruciulița albastră a vitejilor Neamului. Iar Înalțul Decret nr. 1647 motivează astfel decorarea lui: - *Pentru curajul deosebit și spiritul de sacrificiu cu care și-a condus plutonul de mitraliere în luptele grele de pe valea Bakssanului (Kaukaz) din 23 august 1942, sprijinind cu focul pieselor sale trecerea râului și pătrunderea batalionului pe înălțimile cu cota 910. A rezistat apoi cu plutonul la toate atacurile inamice ce se succedau neconținut cu forțe proaspete, secerând val după val.*

*În ziua de 31 august 1942 inamicul, după o pregătire de foc de toate calibrele, atacă din nou sectorul ocupat de sublocotenentul Tușer. Deși mitralieră după mitralieră își încetează tragerea și, deși servanții cad unul după altul, morți sau răniți, nu cedează și trecând la ultima piesă rămasă în funcțiune, trage până ce se prăbușește rănit mortal de o lovitură de Brandt.*

Pentru aceste fapte, amintirea sublocotenentului Tușer primește semnul vredniciei care-l înalță pe cea mai de sus treaptă a recunoștinței naționale. Doar amintirea lui, pentru că atât ne-au mai lăsat dușmanii din cel pe care l-am fi vrut întors acasă, acolo unde îl așteptau nădejtile și dorurile lui toate.

În cartea Destinului, scris a fost, însă, altfel.

*Sublocotenentul Tușer a trebuit să rămână de strajă acolo în pământul pentru care au sângerat camarazii lui acolo unde dreptatea lui Dumnezeu a dus steagurile armatei Regelui Mihai. Urmând acestei porunci a istoriei românești, el își doarme somnul alături de căpitanul Antimiu Petre, de sublocotenentul Tulbure și de plutonierul T. R. Dragoș, pe malul de sud al râului Bakssan, la poalele cotei 910, pe înălțimile căreia a rezistat supraomenește timp de 10 zile, îngropat în pământul di care nu s-a clintit nicio clipă, batalionul de eroi ai colonelului bucovinean Nicolae Linbotaru, el însuși Cavaler al Ordinului Mihai Viteazul.*

Dar, cinstirea eroismului care va încununa în veșnicie fruntea sublocotenentului Tușer, are o îndoită semnificație. Pentru că noul cavaler a fost învățător și a mai fost refugiat din Transilvania de Nord.

Învățătorul Tușer Teodor, pe lângă familia lui, a fost dăruit de Dumnezeu cu o familie mai numeroasă care i-a fost încredințată pentru a o duce pe drumul luminii, pe drumul dragostei de neam și glie strămoșească, pe drumul credințelor eterne. Și, de bună seamă, el a făcut-o cu însuflețirea care-i caracteriza toate actele vieții.

De câte ori nu va fi vorbit el copiilor Neamului despre obârșia noastră împărătească și despre trecutul nostru de vifor. Cu câtă inimă nu le va fi înfățișat el luptele pe care Neamul acesta a trebuit să le dea la toate hotarele pentru apărarea pământului frământat cu sânge din sângele lui. Și, apoi, cu ce fulgerări în ochi nu le va fi mărturisit revolta în fața nedreptăților anului 1940 și nu le va fi propovăduit răzbunare, răzbunare la toate hotarele.

Ceasul răfuielii a sunat și dascălul a voit să arate școlarii lui că vorbele i-au fost credințe și mărturisiri porunci. De aceea, a pornit la luptă. Din campania anului 1941 se întoarce teafăr, iar în primăvara lui 1942 pornește, din nou. De data aceasta, însă, drumul lui n-a mai avut întoarcere. Și nu cred să fi rămas acolo cu nepotolite, când el prea bine știa că sângele lui va fi cel mai convingător argument că cele propovăduite își aveau izvorul în taințele sufletului.

Încă unul din dascălii Neamului a primit suprema consacrare. În șirul învățătorilor României a mai intrat un Cavaler al Ordinului militar „Mihai Viteazul.

Cinste tagmei care dăruiește pe altarul României de mâine atâta suflet, atâta viață și atâta sânge.

## TÂLCUL UNEI DECORAȚII

---

Dar prilej de îndreptățită mândrie este distincția aceasta și pentru pribegii Ardealului.

Din rândurile lor s-a mai desprins unul să scrie cu litere de foc în cartea Neamului său legea drepturilor românești.

Ca întotdeauna de-a lungul istoriei noastre, ne scriem și azi cu sânge și cu șiruri nesfârșite de morminte presărate pe câmpurile de onoare legea drepturilor noastre.

În fața lor noi nu ne mai putem îngădui târgul ori renunțarea.

Sângele vărsat pentru drepturi cere împlinirea lor.

Nici un semn de slăbiciune. Nicio clipă de îndoială. Știm cu toții ceea ce avem de făcut.

Noi așteptăm și credem<sup>1</sup>.



**Slujba de binecuvântare a bisericii greco-catolice din Feldru după lucrările de reparații care au avut loc în anul 1943  
(Foto: colecția personală Leon Prădan)**

---

<sup>1</sup> *Ardealul*, București, Anul III, 1943, nr. 27 (3 iulie), p. 6.



# BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

---

## Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1741

---

**DORIN DOLOGA**

Conscripțiile de dare din Transilvania au fost recensămintele efectuate de către autorități în scopuri fiscale. Ele au fost realizate în momente cum erau începutul sau sfârșitul unor războaie sau răscoale. Conscripția de dare din anul 1698 a fost efectuată în momentul instaurării stăpânirii habsburgice în Transilvania, cea din anul 1711 s-a realizat în momentul înfrângerii răscoalei lui Francisc Rakoczi al II-lea, cea din anul 1715 a fost înfăptuită cu un an înainte de izbucnirea războiului cu Imperiul Otoman din anii 1716-1718, iar cea din anul 1741 a fost întocmită după ce în anul 1740 împăratul austriac Carol al VI-lea a încetat din viață, ceea ce a determinat izbucnirea unei crize de proporții. În luna decembrie 1740 regele Prusiei Frederic al II-lea a invadat Silezia fără declarație de război, iar în anul 1741 trupele franceze au invadat Boemia și au intrat în Praga.

Situația contribuabililor din Transilvania a devenit dificilă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea în condițiile nenumăratelor războaie duse de către Imperiul Habsburgic, darea fiscală fiind solicitată în asemenea împrejurări ani la rând pentru timp de război. Aceste sarcini se suprapuneau peste celelalte, față de stăpânul domenal și față

de Biserică<sup>1</sup>. În scopul susținerii armatelor habsburgice în campaniile militare, contribuabilii din Imperiul Habsburgic au fost impuși la plata unor dări mai mari față de cele pe care le plăteau în timp de pace.

Evoluția economico-socială a satului Sângeorz Băi în prima jumătate a secolului al XVIII-lea a urmat o linie ascendentă, marcată și de momente sau de perioade de descendență. Acestea au fost determinate de invazii, epidemii sau de capriciile vremii: secete prelungite, înghețuri venite primăvara, ploi excesive. Un astfel de moment l-a reprezentat invazia tătarilor din anul 1717, când aceștia au provocat însemnate pagube umane și materiale satului Sângeorz Băi. Astfel, au fost arse 1 biserică, 3 mori, 60 de case, 6 oameni au fost uciși<sup>2</sup>, iar alți 37 au fost luați în captivitate. Satul Sângeorz Băi a fost păgubit în urma invaziei tătarilor de un număr de 37 de cai, 102 boi, 120 de vite, 122 de porci, 266 de stupi de albine<sup>3</sup>, 519 cubuli de grâu<sup>4</sup>, 757 cubuli de ovăz<sup>5</sup>, 350 cubuli de grâu arab<sup>6</sup>, 16 cubuli de mei și orz<sup>7</sup>, 183 care de fân, 326 ocale de caș și brânză<sup>8</sup>. Pentru a realiza amploarea pagubelor este necesar să le comparăm cu datele cuprinse în conscripțiile de dare din perioada respectivă. Astfel în conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1711 erau înregistrate un număr de 203 posesori. În perioada respectivă o familie avea circa cinci membrii, de unde rezultă faptul că la Sângeorz Băi trăiau circa 1000 de locuitori. Dintre aceștia un număr de 43 de oameni au fost uciși sau luați captivi. Foarte probabil majoritatea locuitorilor din Sângeorz Băi au fugit în grabă în păduri. Conform aceleiași conscripții din anul 1711 la Sângeorz Băi existau 181 de case. Cum în timpul invaziei tătarilor din anul 1717 au fost arse un număr de 60 de case din Sângeorz Băi rezultă că au fost distruse aproximativ 30 % din numărul caselor de aici<sup>9</sup>. Conscripția de dare din anul 1711 menționa existența la Sângeorz Băi a unui număr de 46 de cai, 116 boi și 111 vite. Comparând datele din conscripția din anul 1711 cu cele din documentele care menționează distrugerile provocate de către tătari în anul 1717 rezultă

---

1 Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu (coordonatori), *Istoria Românilor. Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 530.

2 Tătarii nu-i luau captivi pe bătrânii, bolnavii și copiii pe care îi prindeau, deoarece le încetineau deplasarea, ci îi ucideau.

3 Mierea de albine era zahărul Evului Mediu, fiind foarte scumpă și cerută pe piața Imperiului Otoman, astfel încât tătarii încărcau stupii în căruțe și o duceau cu ei.

4 43077 litri sau 2076 mierțe de grâu.

5 62831 litri sau 3028 mierțe de ovăz.

6 29050 litri sau 1400 mierțe de porumb.

7 1328 litri sau 64 mierțe de mei și orz.

8 Virgil Șotropa, „Tătarii în Valea Rodnei”, în *Arhiva Someșană*, nr. 28, Năsăud, 1940, p. 40.

9 Probabil unele case se aflau răsfrate pe dealuri. Tătarii nu stăteau să dea foc individual fiecărei case, nedorind să fie ajunși din urmă de armata imperială habsburgică, ci dădeau foc de obicei caselor aflate în vatra satului. Unele case erau acoperite cu paie, fiind ușor inflamabile, altele erau acoperite probabil cu șindrilă, care se aprindea mai greu.

faptul că satul Sângeorz Băi a pierdut cea mai mare parte a acestor animale, cu excepția oilor care se găseau vara la stânele din munți. Se pare că fuga locuitorilor din Sângeorz Băi din calea tătarilor a fost precipitată, aceștia neavând timp să-și ia și animalele cu ei.

În timp ce Conscripția de dare din anul 1698 înregistra un număr de 45 de familii la Sângeorz Băi, cea din anul 1711 menționa un număr de 203 posesori, cea din anul 1715 evidenția un număr de 136 de contribuabili, iar cea din anul 1741 înregistra un număr de 177 de unități fiscale. Conscripția din anul 1698 înregistra existența la Sângeorz Băi a unui număr de 20 de animale de tracțiune și 180 de oi, cea din anul 1711 menționa existența a 116 boi, 111 vite, 46 de cai și 711 oi, pagubele suferite în timpul invaziei tătarilor din anul 1717 se cifrau la 102 boi, 37 de cai, 120 de vite, 122 de porci, 266 de stupi de albine, iar conscripția din anul 1741 înregistra un număr de 115 boi, 49 de cai, 143 de vite, 75 de porci și 1141 de oi. În ceea ce privește impozitul, în anul 1698 satul Sângeorz Băi plătea 50 de florini și dădea 11,50 mierțe de grâu și 11,50 mierțe de ovăz, în anul 1711 plătea 148 de florini, în anul 1715 plătea 216 florini și 60 de crețari, iar în anul 1741 plătea 899 florini și 70 de crețari.

Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1741 ne oferă informații importante privind numărul și vechimea familiilor, caracterul etnic al acestora, numele capilor de familie din perioada respectivă, starea materială a familiilor și impozitul pe care trebuiau să îl plătească acestea.

Conscripția menționa existența la Sângeorz Băi a unui număr de 177 unități fiscale. În perioada respectivă o familie avea circa cinci membrii, astfel că aici se aflau circa 885 de locuitori. Deși numele locuitorilor din Sângeorz Băi au fost scrise stâlcit de către conscriptori se poate observa că aceștia erau români. Pentru identificarea mai ușoară, alături de ceea ce astăzi numim prenume, în conscripție apare și numele, care se referă fie la familia din care provenea respectiva persoană, exprimată și prin formule de tipul „a lui Ștefan”, „a Nicoară”, „a Anii”, „a Marichii”, „a lui Andrieș”, „a Dobrii”, cu sensul de fiul lui Ștefan, a lui Nicoară, a Anei, a Maricăi, a lui Andrieș, a lui Dobra, fie se referă la o ocupație, cum erau Croitorul, Morarul, Olarul, Căldărarul, Zugravul, Meșterul, Pușcașul, Komiserul, sau se referă la o caracteristică fizică, exprimată prin formula „Știopul”, „Ștepoaie”.

Un număr de 81 de familii (45,72 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) posedau între 4 și 50 de oi fiecare. Un număr de 74 de familii (41,80 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) dețineau între 1 și 4 boi fiecare. Un număr de 43 de familii (24,29 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) aveau 1 sau 2 cai fiecare.

Un număr de 124 de familii (70,05 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) dețineau între 1 și 3 vite fiecare. Un număr de 41 de familii (23,16 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) aveau între 1 și 4 porci fiecare. Un număr de 29 de familii (16,38 % din numărul total al familiilor din Sângeorz Băi) nu aveau nici un fel de animale, acestea fiind sărace, nou venite sau aveau alte ocupații. În cazul unora numele de Croitorul, Olarul, Zugravul, indică faptul că aveau alte ocupații decât creșterea animalelor, iar în alte situații este vorba despre văduve.

În ceea ce privește darea aceasta varia între 1 florin și 12 florini și 50 de creițari plătită de către fiecare familie. În medie fiecare familie plătea circa 5 florini.

Numărul animalelor din gospodării este destul de redus, economia practică de către locuitorii din Sângeorz Băi fiind una de subzistență.

Redăm în continuare conținutul conșcripției de dare din anul 17411:

Nr. crt.	Numele capului familiei	Oi	Boi	Cai	Vaci	Porci	Imp<ozit>
1	Stephan Gigou		1		1	2	6,50 florini
2	Andries Gjorgjie	10			1	1	7,20 florini
3	Iuon a Paraszki	6			1		5,70 florini
4	Paraska Stopoje2	20	1			2	9,40 florini
5	Ietjim Stopul				1		3,50 florini
6	Iakob a Nikora	5	1		1	2	7 florini
7	Grigorie Bulcza	30	2	1	1		13 forini
8	Vaszilie Daraban	25	2	1	1	2	11,50 florini
9	Toma Holobei	6	1				4 florini
10	Vaszilie Dumitru	15	1		1		6,50 florini
11	Szkridon Dumitru	30		1	1		8 florini
12	Ogogou3 Vaszilie			1	2	2	5,60 florini
13	Thodor Ogugou	6		1	1		6 florini
14	Praecup Iuon				1		3 florini
15	Vaszilie Onyel		1		1	2	5 florini
16	Boraricza Vidua4				1		3 florini
17	Pintjelei Mutolje	15					3 florini
18	Kosztan a lui Nikora		1		1		4,50 florini
19	Szimmion Lusul	10	1		1	1	5,50 florini
20	Kosztan a lui Stephan				2		4,50 florini
21	Lupu Popi	20	1	1			8,70 florini
22	Onje Popi	6	1	1		2	7,40 florini
23	Thodor a lui Sosi				1	1	4,50 florini
24	Vaszilje Boldgje				2		4,50 florini

1 Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, ff. 324-510.

2 Ștepoaie.

3 Ogîgău.

4 Văduvă.

25	Vaszilie Popi	20		1	1	2	9 florini
26	Maria Lupoja1	5			1	2	4 florini
27	Szolovosztru Szosza						1 florin
28	Szkridon Timosie	8	1		1		7 florini
29	Ietim Szaszul		1		1		4,70 florini
30	Grigorie Ruszul			1		4	5 florini
31	Dumitru Luki		2		1		4,50 florini
32	Nasztaszia Szaszului	6	1		1		4,20 florini
33	Lupul Gasie	10	1		1	1	6 florini
34	Iuona Sorobotoja	15	1		1	2	7 florini
35	Luka a Dotje		1		1	2	5 florini
36	Florie Puskas				2		4 florini
37	Grigorie Andriesi	7	1	1	1		7 florini
38	Gabor Andriesi	30	2	1	2		12,50 florini
39	Gasia a lui Belai		1				4 florini
40	Vaszilie Gasie	10	1				5,50 florini
41	Grigorie Ioul		1		1		4,50 florini
42	Vaszilie Andrieszi	40	2		1		12 florini
43	Maria Botczoja				1		4 florini
44	Nikulai Szaszul				1		3 florini
45	Gjorgje Todor	20	2		2	2	9 florini
46	Vaszilie Onitzi	8	1	1			8 florini
47	Petre Bulci		1				5,10 florini
48	Onje Mariucz	30	4	2	1	2	15 florini
49	Illies Eniszie	6	1		1		4,20 florini
50	Gasie Iuon	30	4	2	1		16 florini
51	Petre Gasie				2		3,80 florini
52	Vaszilie Halicza2		2	1	1		7 florini
53	Andrie Nutzul	4	1		1		6 florini
54	Szkridon Halicza	20	2		1		8,80 florini
55	Illana vidua						1 florin
56	Tamas Gabor		1	1			2,80 florini
57	Haramin Grigor						2 florini
58	Szimmion Markus	30	4	1	2	2	16 florini
59	Halicza Lupul	50	4	2	2	4	15 florini
60	Anucza Oproi	6					3 florini
61	Dumitru Oproi				1		3 florini
62	Gabor Halicza	25	2	2	3	2	12,50 florini
63	Praecup Halicza	10	2	2	2	2	8,50 florini
64	Klipatoja Halicza	10					2 florini
65	Vaszilie Komiserul3	20		1	1		6 florini
66	Iuon Korbul		1	1	1	2	5 florini
67	Grigorie Petri						1,30 florini
68	Ianos Komiserul						1,50 florini
69	Szimmion Kroitor						3 florini

---

1 Lupoai.

2 Haliță.

3 Funcționar fiscal.

70	Grigorie Konczoje		2		1	1	6 florini
71	Thodor Buga	10		1	1		9 florini
72	Pharaon Iuon			1	1		1,50 florini
73	Grigorie Mitjtjel						1 florin
74	Doroftjei Raczul		1		1		3 florini
75	Szimnion Csurlje				1		4 florini
76	Szusul Iuon						1,20 florini
77	Andron Mester	5	1				3 florini
78	Onje a lui Nikulai	6	1	1	1		5,50 florini
79	Nikulai a Suki	20			1	2	7,80 florini
80	Praecup Huje	16		1			4 florini
81	Vaszilie Puskas	15					4,50 florini
82	Vaszilie Ruszul						1,50 florini
83	Patrask Vaszilie	10	1	1	1		6,70 florini
84	Maria Larivonasza	5	2	1	1	1	5 florini
85	Andrei Gasie		2	1	1	1	6 florini
86	Lupul Nikora	20	2		1		8,50 florini
87	Thodor a Mariki		1		1		4,50 florini
88	Vaszilie Szusul		2		1	1	5 florini
89	Pintjelei Borsi	6	1		1		5 florini
90	Miron Tranka						2 florini
91	Vaszilie Flosie				1		2 florini
92	Grigorie Lusul	10	1		1	1	6,50 florini
93	Szavul Lusul	15	2		1	2	8 florini
94	Praecup Sarda		2		1		7 florini
95	Nikulai Simpoiesi				1		2,50 florini
96	Popusoi Szimnion		2	2	1	1	12 florini
97	Petre Grigi	8	1		1		6 florini
98	Popusoi Luka			1			2 florini
99	Todoszie Szavoje						1 florin
100	Gasie Giloje vidua						1 florin
101	Gasie Bortoje	5					2 florini
102	Alexa Vasiak						2 florini
103	Lisor						1 florin
104	Andrei Holobei		1		1		4 florini
105	Arpasto Stephan						1 florin
106	Grigorie Mistul	15			1		5,50 florini
107	Iuon Mistu						2 florini
108	Irina Mistoja		2		1		7,30 florini
109	Sofronia vidua						1 florin
110	Oniga Luzurki	10					4 florini
111	Alexa Anton				1		2 florini
112	Philip a Anici	5	2	1	1	2	11 florini
113	Anton Luka				1		4 florini
114	Petre Njamcul			1	1		3,50 florini
115	Onul Palagje						1 florin
116	Grigorie Alexi						2 florini
117	Florie Soiman				2		8 florini

118	Andries Vaszilie	12	1		1		8 florini
119	Petre Gasie	15			1		5,50 florini
120	Florie Nikora	4	1				3,50 florini
121	Thodor a Petri	15	1		1		6,50 florini
122	Gjorgje Szugravul						1 florin
123	Thodor Sbrehe				1		3 florini
124	Thodor Lika	6	1		1		6,50 florini
125	Vaszilie Rotarul						1,50 florini
126	Vaszilie a lui Andries				1	2	3,50 florini
127	Petre Topolaga						1 florin
128	Iuon Palaojie	15	2	1	2	2	12,50 florini
129	Partenje a lui Iuon				2		4 florini
130	Graszin Koldorar			1	2		4,50 florini
131	Sofronie a Dobri						1 florin
132	Buta Draniso	20		1			7 florini
133	Horatou Grigorie	6	2		1	2	7 florini
134	Makavei Orsza	3			1		3 florini
135	Gabor Kotroi				1		1,50 florini
136	Silimon						3 florini
137	Holuduk Vaszilie		1		1		3,50 florini
138	Danilla Kotroi				1		2,50 florini
139	Gjorgje Buszdugan	6		1	1		4 florini
140	Vaszilie Sofronje				1		3 florini
141	Lupu Tahis	25	2	1	1		10 florini
142	Vaszilie Kotroi						1,20 florini
143	Thodor Kotroi				1		2,50 florini
144	Vaszilie Kotroja				1		2 florini
145	Vaszilie Regilis		1		1		4 florini
146	Vaszilie Kerbunje				1		2,50 florini
147	Vaszilie Szfrenjoi						2 florini
148	Szaharie Pintjoi	6					3 florini
149	Szimmion a Sardi				2		4 florini
150	Vaszilie Sardi	6			2		3 florini
151	Anucza Kotroja						2 florini
152	Urszu Popou				1		2 florini
153	Gabor Gasia	15			1		6,50 florini
154	Makavei Morariu				1		3 florini
155	Szkridon Huhul		2		1	1	5,50 florini
156	Oniga Buduşan	6			1		5 florini
157	Irimie Luki				1		2,50 florini
158	Domitrasca Gavrilla				1		2,50 florini
159	Gjorgje a Anij	12			1		5,50 florini
160	Obresa Sarda				1		3 florini
161	Todosie Hehoaj						2 florini
162	Vartolomei Szturgor	25			1		9 florini
163	Andron Olar	20	2		1		8,50 florini

---

1 Sfrîngeu.

164	Opre Pintjelei	15			1	2	7,50 florini
165	Lupu Pintjelesi	15	2				8,20 florini
166	Iuon Pintjelei	25	2	1	1	2	10 florini
167	Szkridon a Kalini			1	2		6 florini
168	Kosztin Romulje	15	2		1	2	8,20 florini
169	Nikulai Rimbulie				2	2	6 florini
170	Gjorgje Spicel	12		1	1		7 florini
171	Iuon a lui Mihailla				1		3 florini
172	Mihailla Marie	10	2	1	1	3	8,50 florini
173	Andrei Onjoja	15		1	1		6 florini
174	Iuon Sziminik				1		3 florini
175	Andron Olarul						1 florin
176	Kosztantin Kosul						2 florini
177	Anicza Butoja	12					3,50 florini
	TOTAL	1141	115	49	143	75	900,101 florini

Conscripția de dare din anul 1741 evidențiază nu doar populația ci și bunurile acesteia, lucru important pentru reconstituirea istorică a peisajului socio-economic al vremii. Prin comparație cu alte conscripții de dare putem reconstitui evoluția economică și socială dintr-o anumită perioadă și de aceea conscripțiile merită întreaga atenție.

---

1 Corect 899,70 florini.



# ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂZBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI (III)

---

**IULIU MOISIL**<sup>1</sup>

## III. ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR



Încă de la începutul sutei a XIX-a, deodată cu George Lazăr, tineri ardeleni s-au dedicat cu dragoste școlii pentru a contribui la ridicarea culturală a generațiilor tinere din principatele române.

Din aceștia amintim câțiva:

*Antinescu Zaharia*, născut 1826 în Brașov. Vechi institutor în Ploiești, scriitor fără multă erudiție. Opera sa cea mai însemnată din punctul de vedere istoric este „Autobiografia mea” (Ploiești, 1896).

*Ardeleanu S. Gheorghe*, născut în Vinț (județul Turda-Arieș) la 1791. Trecu în România odată cu George Lazăr. S-a stabilit în Slatina (Olt), unde se căsătorii cu jupâneasa Constantina (Uța) înrudită cu Dumitru Găbunea. Din căsătorie avu ca fiu pe P. S. Aurelian.

Era profesor foarte bun, își făcea cursurile în chiliile de la biserică, începând de la anul 1823 până la 1834, când se clădi un local special, lângă biserica Ionașcu. La început avea de ajutor pe dascălul Dumitrache, iar de la 1826 i se numi ca profesor-ajutor fostul său elev Alexe Marin (mai târziu profesor universitar la București).

Dascălul Gheorghe primea leafa de 1350 lei vechi pe an, iar Alexe, ajutorul său, 375 lei vechi. Ardeleanu moare la 1835.

---

<sup>1</sup> Extras din monografia *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918-1928*, lucrare de amintire a zece ani de când aceste provincii surori s-au alipit la Țara-Mamă, București, 1929, pp. 14-.

*Axente Ariton*, născut pe la 1830 în Frâua (Ardeal). Decedat în 1909, fratele lui Axente Sever, fost prefect în revoluția ardeleană din 1848/49. Urmă cursul secundar la Blaj și Sibiu. La 1860 fu chemat de A. Papiu Ilarian la București, fu numit profesor la Turnu-Severin, unde rămase 35 ani și lucră din răputeri la dezvoltarea învățământului primar.

La 1848 luptă alături de fratele său pentru drepturile naționale din Ardeal. El a lăsat patru fii: Cornel – avocat, Tiberiu – avocat, Virgil – profesor și Titu, fost magistrat, director al centralei băncilor populare, și o fiică absolventă a facultății de litere.

A fost un spirit luminat, caracter modest și neștirbit.

*Bârsan Alexe*, fost institutor și revizor școlar în capitală, trecut la pensie în 1896. A fost timp de peste 30 ani în fruntea dascălimii primare. A scos dimpreună cu I. Opran revista „Învățătorul”, pe la 1876, care a contribuit puternic la ridicarea tinerilor învățători și institutori. A fost în fruntea tuturor mișcărilor progresiste în ce privește școala, lucrând la constituirea corpului didactic primar în asociațiune de cultură, a lucrat la întemeierea revistei „Învățătorul primar”.

O fire blândă, cu un caracter nobil, ca revizor școlar în capitală și-a îndeplinit sarcina cu mult tact, cu multă prudență, retrăgându-se cinstit și demn.

*Brădescu Ion*, născut în Cut (Ardeal), pedagogia la Blaj, fost institutor în Călărași, a făcut mult bine copiilor din județul Ialomița, pe mulți absolvenți aducându-i la licee în București (exemple: D. Constantinescu, azi profesor și director al liceului „Matei Basarab”, D. Ștefănescu, profesor București, D. Moldovean, avocat, I. Buricescu, profesor Călărași, frații P. P. și V. V. Haneș, etc.). În urmă fu transferat la o școală primară din București.

*Cherciu Gheorghe*, născut în 1871 în Bod (Brașov), absolvent al școlii normale de institutori din București. Fost institutor de la 1891, revizor și inspector al învățământului primar, actualmente subdirector în Ministerul Instrucției.

*Danțescu Pavel*, născut în 1855 în Berend (Ardeal). Liceul și școala normală de învățători în Cluj. Institutor de la 1887 la Târgu-Măgurele și Târgu-Jiu. Un foarte bun dascăl.

*Fortunatu Al. (Hangea)* din Maierul Năsăudului, liceul la Blaj. Institutor și inspector școlar la Focșani între anii 1850-1870.

*Grozescu Gherasim*, născut 1856 în Chendru, județul Someș, decedat în 1925 la București. A urmat școala de învățători (Preparandia) în Gherla. Trecând în Vechiul Regat la Huși, unde se afla profesor și director de școală primară unchiul său Ion Grozescu. Urmă apoi la liceul „Matei Basarab” din București ca bursier. În urmă fu numit institutor în București și mai târziu fu inspector școlar (urmă și cursuri universitare).

A avut patru copii: Florian, inginer electrician, director în Ministerul Comunicațiilor; Horia, doctor în geologie, profesor la Școala politehnică din Timișoara și geolog șef al României; Vera, licențiată în matematici, profesoară și directoarea liceului de fete din Buzău; Costin, căpitan activ, demisionat din armată, iar azi ziarist.

*Grozescu Ion*, născut pe la 1832 în Chendru (Someș). Fost institutor și director în București, originar din Transilvania și-a făcut studiile liceale la Blaj și Sibiu, iar școala pedagogică în Sibiu. Între anii 1855-62 fu secretar la Inspectoratul general al școlilor din Transilvania. În această calitate a străbătut tot Ardealul, însoțind pe luminatul său protector, inspector general Festl; apoi fu numit institutor diriginte al școlii române de model din Reghinul săsesc (pe Mureș).

Dorința sa nestrămutată de a vedea România îl îndemnă a veni în „Țară”, unde și rămase pentru totdeauna. Primul post ce ocupă, în baza unui concurs susținut cu succes la

Iași, fu acela de institutor și director al unei școli primare din Huși. De aici se strămută la București pe la anul 1872, iar prin anul 1890 i se încredință direcția școlii primare Tunari și, în octombrie 1896, ieși la pensie. Încetă din viață la 22 mai 1897.

În tot timpul serviciului său a fost neobosit și neclintit soldat devotat datoriei. Și-a iubit cu toată dragostea cariera. Printre colegi, școlari și prietenii săi a lăsat amintiri neșterse de nețărmurita sa bunătate și amabilitate peste tot.

Ca institutor, totdeauna la nivelul cunoștințelor; ca om, onestitatea și integritatea personificată.

*Lugoșanu Ioan*, născut în 1840 în Teiuș (Ardeal). A terminat liceul românesc la Blaj. A urmat Academia de Drept din Sibiu. Trecut în România, fu mai întâi slujbaș la Ministerul Instrucției în București. La 1860 fu numit profesor la școala sucursală din Craiova de unde, în 1862, trece la Slatina unde rămase până la moartea lui în 13 mai 1877.

A fost profesor cu multă știință și bună metodă. Cu mult foc și dragoste preda Istoria Românilor. A lăsat frumoase amintiri la discipolii săi. Un fiu al său, Octavian Lugoșanu, a fost profesor secundar la liceul „Sf. Sava” din București.

*Pamfiliu Dumitru*, fu numit în februarie 1861 institutor la școala de fete din Ocele Mari (județul Vâlcea). În 1864 fu numit la școala de fete nr. 1 din Slatina, apoi la școala de băieți nr. 2 și în urmă mutat la Craiova. A fost bacalaureat de la liceul românesc din Blaj.

*Philimon*, de la Orlat. Fu institutor în Focșani.

*Popp Gheorghe*, născut în Gridu, 1863. Bacalaureatul al liceului din Blaj. Institutor de la 1887 la Măcin.

*Popescu Iosif*, născut în Lăpușul românesc. Liceul și seminarul teologic la Blaj. Institutor și director la școala primară de băieți din Caracal și fost revizor școlar la Gorj.

*Popescu Iosif*, născut Alțina (Sibiu), liceul și școala pedagogică la Sibiu. Trecând în Vechiul Regat fu director al școlii de surdo-muți. La 1866 institutor la Slănic, apoi la Cămpina. La 1882 director al școlii primare nr. 23 „Vasile Alexandru” din București. A publicat mai multe cărți didactice.

*Șerbănescu Nicolae* s-a născut la 1846 în Alma (Transilvania) unde urmă și cursul liceal.

În dorința-i nespusă de a învăța tot poporul român carte, trecu munții în țară, stabilindu-se în Craiova, dând lecțiuni la mai multe institute particulare. Prin activitatea muncă și zelul său, pentru propășirea neamului românesc, făcu ca în scurt timp să se bucure de stima și considerația concetățenilor săi.

La 1880, în urma unui concurs fu numit institutor la școala de băieți din Horez (Vâlcea), apoi la Cămpina, mai apoi la Vălenii-de-Munte și, în fine, grație sârguinței și activității sale, fu adus la București la școala de băieți, pe atunci numită nr. 5, astăzi școala nr. 21 de băieți „Petru Maior”, unde funcționează până la moarte, 4 aprilie 1899, fără a avea o absență de un minut, cel puțin, în tot timpul carierei lui dascălești. Pretutindeni servind de exemplu pentru activitatea lui în îndeplinirea datoriei, pentru onestitatea și moralitatea sa. Dorința, visul lui cel mai mare și care ni-l exprima de câte ori avea ocazia era, că el – de ar putea – ar învăța tot poporul român carte. Niciodată Șerbănescu nu s-a plâns, și nici nu s-ar fi plâns, că are prea mulți copii în clasă, oricât de mulți copii ar fi avut, pentru că dânsul oricâți ar mai fi venit, erau bineveniți, fără să țină seama de spațiul îngust ce ocupa sala lui, și dacă ar fi avut putere ar fi lărgit pereții clasei, pentru a cuprinde pe toți fiii României. Această abnegație, acest sacrificiu de sine, au făcut însă ca nemiloasa coasă a morții să-l

lovească înainte de timp. Om în putere, plin de vigoare și viață a trebuit să cadă jertfă idealului său.

Urzescu Vasile, născut în Transilvania la 1816. A venit în România împreună cu mai mulți tineri. Studiile și le-a terminat la liceul „Sf. Sava” cu mare succes. La 1847 fu numit profesor la București. La 1850 fu numit profesor la Rușii de Vede. La 1851 fu transferat la Slatina, unde stătu până la 1854, pe urmă la Ploiești și în 1856 la Pitești, unde funcționează mai mulți ani ca profesor și director la Școala Domnească nr. 1. În urmă fu numit inspector școlar peste 5 districte. La 1867 trecu la pensie. A decedat la 22 ianuarie 1879.

A luat parte la revoluția din 1848. A scris mai multe cărți de școală între care în urmă o gramatică. S-au găsit după moartea lui mai multe scrieri în poezie și proză.

*Vidrighin Coman*, a fost directorul școlii primare nr. 1 din Fălticeni. A decedat la 23 august 1895 în etate de 54 ani. A depus o muncă neobosită pe altarul școlii și murind lăsa după el regrete unanime.

#### IV. ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR

În învățământul secundar, împrăștiati prin toate orașele țării, românii ardeleni au contribuit în mare măsură la ridicarea culturală și au luat inițiative foarte folositoare, după cum se va vedea din rândurile ce urmează. Din marea mulțime a acestor profesori de curs secundar vom înșira aici un număr restrâns.

*Adamescu Gheorghe*, profesor la liceul „Sf. Sava”, București, născut în 1869. Fost membru în Consiliul General al Instrucției, fost inspector general al învățământului primar; fost secretar general al Ministerului Instrucției Publice în anii 1901-1904. Activitatea lui didactică și literară este foarte bogată.

*Aguleti Avr. T.*, născut în 1872, originar din Ardeal. Profesor la liceul „Mihai Viteazul” București. Fost inspector școlar secundar 1905. Fost prefect de Putna 1906. Autor al mai multor manuale de istorie pentru cursul secundar și al altor lucrări istorice și literare.

*Anușca Ion N.*, născut în 1861 în Sâncel (Ardeal). Licențiat în litere de la Universitatea București, 1894. Profesor la diferite licee în urmă la Brăila.

*Baboianu-Droc Ion*, născut în 1866, Brașov. Decedat în 1923 în București. Profesor sub-director al Institutului Schevitz-Thierrin din București, 35 de ani. Absolvent în matematici de la Universitatea din București. A fost devotat cauzei naționale și un luptător aprig al drepturilor fraților de peste Carpați. A fost vicepreședinte al Societății ardeleni „Carpații” și fost membru la alte societăți cu caracter național, cultural și filantropic, cum au fost: „Liga culturală”, „Cercul ardelenilor”, „Tinerimea română”, „Societatea Poporului”, „Mugurul” și altele.

Era dascăl eminent, fire blândă, un adevărat părinte pentru elevii săi.

*Băcilă Ion*, născut în Săcel (Sibiu) 1883. Licența la Universitatea din București. Profesor secundar și funcționar la Academia Română. A publicat studii istorice.

*Bădescu Scipione Ioan*, jurnalist și poet, născut în 1847 în Recluz (Ardeal). Și-a făcut studiile la Universitatea din Budapesta, București și Viena. A scris poezii lirice originale, publicate în diferite ziare și în volum separat (Budapesta). La 1887 a publicat „Coroana României”, poezii naționale. Pe la 1885 era revizor școlar la Dorohoi.

*Bădulescu*, fost profesor și director al Liceului „Matei Basarab” din București.

*Banciu Iacob*, Dr., fost profesor de igienă la liceul din Craiova. A publicat „Medicina populară”, cu o prefață de I. Bumbăcilă.

*Banciu Ioan N.*, profesor, născut în 1881 la Blaj. Licențiat în științe, București 1905. Profesor de cursul secundar, în urmă la Liceul „Mihai Viteazul”, București. A fost până de curând secretar general al Ministerului Instrucției Publice.

*Barbu Nicolae, Dr.*, liceul în Brașov, 1875, Facultatea de Litere București. Fost profesor secundar în București. Erudit și mare patriot. Îl găsim printre conducătorii societății „Carpații”, înființată la 1882 și al „Ligii Culturale”.

*Barcian-Droc Nic.*, născut 1846 în Rășinari (Sibiu), decedat. A fost crescut de unchiul său Maximilian Droc, fost deputat și secretar general al Ministerului Lucrărilor Publice. Cursul secundar l-a făcut la liceul „Sf. Sava”. Urmă dreptul la Universitate. Comuna Giurgiu, care posedă un gimnaziu îl chemă, la 1870, ca profesor de limba română. după trei ani îl numi director, în care funcție rămase până la trecerea lui la pensie. A fost un profesor distins, un suflet entuziast și un foarte puternic motor cultural în acest oraș în tot timpul vieții. A înființat o bibliotecă. În 1873 înființează corul vocal la biserica „Adormirea Maicii Domnului”. Introduce exerciții militare și uniformă în gimnaziu. Fondează „Societatea de arme și gimnastică”. La 1876 creează o grădină botanică. La 1879 pune bazele unui atelier de meserii și deschide o școală de adulți, care dădu roade apreciabile. În fine, înființă un „Ateneu de conferințe” (1880), apoi constitui „comitetul agricol” și organizează „Expoziția agricolă” (1881). Înființă prima stațiune meteorologică din județul Vlașca (1884). Fondă societatea „Junimea comercială” (1886) pentru ajutorul micilor comercianți, al cărei președinte fu. Stăruie pentru înființarea, în 1897, a unei școli profesionale de fete. La 1886 gimnaziul trecu, la stăruința sa, la Stat. Înființă la 1898 „Clubul comercial”, iar în 1905 „Societatea pentru protecția animalelor” și în 1909 „Cercul cultural” al corpului didactic. A organizat conferințe, recreațiuni instructive, a scris cărți, a redactat articole, având drept scop luminarea publicului și răspândirea sentimentului de patriotism. A luptat cu aceeași râvnă și cu același interes material și moral. Viața intelectuală a orașului Giurgiu a găsit în Barcian-Droc un excelent element de acțiune, așa că mai toată mișcarea, pe acest teren, lui i se datorește.

În 1900 foștii lui elevi au pus să-i sculpteze un medalion, turnat în bronz cu chipul harnicului om de minte și de suflet, ca prinos pentru „30 de ani de muncă culturală și morală”. Opere: *Curs de literatură*, Operele în proză, București, 1876, *Curs de geografie și statistică* (3 volume), 1878, *Economia domestică* (Giurgiu, 1879), *Catehismul agriculturului* (operă premiată, Giurgiu, 1883) ș.a.

*Bârseanu Anastasie*, născut Dârste. Liceul la Brașov, facultatea de Litere București. Profesor secundar. Director al „Băncii poporului” din București.

*Belloescu S. Stroe*, născut 1838 în Câmpina, originar din Ardeal. Cursul secundar în București, Universitatea la Gand (Belgia), obținând la 1863 diploma de inginer. La 1864 fu numit profesor de matematici și director al școlii reale din Brăila, la 1866 mutat la Bârlad, unde funcționează până la 1898. În războiul independenței, comandant de batalion în garda civică. La 1865 începu a ține conferințe publice, pe care le continuă până la 1901 (cu subiecte literare, artistice și științifice, cu scop educativ și instructiv). Fost membru în Consiliul general al Instrucției Publice. Ales în parlament de patru ori deputat, de două ori senator al județului Tutova. Fu un factor cultural determinant, fie ca președinte al Ligii culturale, secția Tutova, fie ca membru sau conducător al altor societăți, cum era „Cercul cultural Tutova”, 1907. La înființarea unei „Biblioteci publice” în Bârlad, 1906, contribuie cu 5.000 lei pe care îi completează la 40.000, începându-se lucrările pentru localul bibliotecii, în „Parcul comunal”, executat sub riguroasa supraveghere a lui Belloescu. Afară de această frumoasă instituție culturală – care servi ca model și în alte orașe ca: Brăila, Tecuci,

Focșani, Râmnicu-Sărat, etc., mai fondă cea mai de laudă instituție culturală, zisă „Casa Poporului”, azi „Casa națională”, un fel de Ateneu, cu bibliotecă, sală de conferințe și o sală de expoziție. A mai fost director al spitalului „Elena Beldiman”. A clădit un local de școală în cătunul Grivița (Tutova), înzestrându-l cu mobilier, bibliotecă. A dat un bon de 12.000 lei Casei Școalelor din București pentru stipendii elevilor și 20.000 Astrei din Sibiu, precum a ajutat mulți elevi săraci cu mici burse și ajutoare.

A fost un om plin de dorul de muncă și conștiincios în atribuțiunile ce i se încredințară sau îndatoririlor ce însuși le inițiase. Astfel se explică numeroasele sale fapte bune, colaborări la opere publice, contribuiri la realizarea tuturor inițiativelor frumoase. Prin activitatea sa de profesor și educator își creă o popularitate neîntrecută și căpătând în public acea simpatie respectuoasă, care întovărășește pe oamenii de bine. Reputația lui trecu hotarele Tutovei, fiind cunoscut de întreaga țară. Opere: *Curs de aritmetică* pentru școlile secundare, Bârlad, 1872/74 și 1875.

*Binig Ioan B.*, profesor secundar, născut la Șoma (Ardeal) 1876. Licențiat în litere Universitatea din București, 1904. Profesor la Școala normală Buzău, Liceul Pomârla și Râmnicu-Vâlcea.

*Biju Traian A.*, profesor secundar, născut 1833 în Caransebeș. Licențiat Facultatea de Științe București, 1907. Profesor la Câmpulung, profesor și director la liceul din Slatina.

*Bistrițeanu Ion C.*, profesor secundar, născut Bințiști la 1878. Licențiat în litere Universitatea București, 1906. Director gimnazial la Râmnicu-Sărat în 1906, apoi profesor la Liceul „Matei Basarab” București, la Tecuci.

*Bobancu Ștefan*, născut Brașov, unde făcu și liceul, 1875. Facultatea de Litere în București. Redactor la „Gazeta Transilvaniei”. În urma unor procese de presă pentru naționalismul său, suferi și prinsoare, trecu în Vechiul Regat unde funcționează ca profesor secundar la Târgu-Jiu.

*Bobeș George Cr.*, profesor secundar, născut 1890 la Întorsura Buzăului. Licențiat în litere Universitatea București în 1896. Profesor la liceul din Buzău la 1906.

*Bodiu Ștefan*, profesor secundar, născut în Mocod (județul Năsăud) la 1853. Liceul și bacalaureatul le făcu la Năsăud, 1874. Licențiat în istorie și filozofie al Universității din București, 1894. Profesor la liceul din Turnu-Severin de la 1905.

*Boerescu Zah.*, fost profesor de teologie dogmatică, pastorală și limba latină în Seminarul din București (pe la 1836-40).

*Boeriu Mihail*, fost profesor de limba română și pedagogie la fosta școală normală de învățători din județul Teleorman, colaborator al revistei de odinioară „Educatorul” și fost revizor școlar, iar în urmă institutor și director al școlii primare de băieți nr. 1 din Turnu-Măgurele. Printr-o muncă titanică și printr-o purtare exemplară, atât în școală, cât și în societate. Boeriu reuși a-și câștiga iubirea și simpatia, nu numai a colegilor săi, ci și a tuturor care l-au cunoscut. A încetat din viață la 28 mai 1897 la Sibiu. Publică *Manual de educațiune și instrucțiune*, București, 1881.

*Bogdan Iordan*, născut la Brașov, fost profesor secundar la Turnu-Severin (1901). Căzut în războiul Unirii.

*Borgovanu Gr. Vasile*, născut 1850 în Satul Nou (județul Someș). Decedat 11 ianuarie 1923, București. Școala primară în Năsăud; gimnaziul în Bistrița (1863-1867), școala normală de învățători (1868) în Năsăud. liceul 1868 până la 1872 în Năsăud. studiile universitare (teologice și pedagogice) la Universitatea din Viena și Budapesta (1873-1877). De la 1877-1888 profesor și director al Școlii normale de învățători din Gherla. La 1888 fu numit de Maiorescu profesor de pedagogie și director la Școala normală de institutori din București, apoi după desființarea acesteia la școala normală din

Bârlad, Turnu-Severin și Târgoviște. Fu profesor și la Liceul „Sf. Sava” din București. Senator în prima și a doua legislatură în Parlamentul României Mari.

În numirea lui ca profesor de pedagogie la școala de institutori ministrul spune: „Spre a da o nouă impulsie și o nouă dezvoltare învățământului public”. – „Și cum și-a îndeplinit școala de institutori această menire sub îndrumarea și acțiunea iscusită a profesorului, pe care-l plângem astăzi, o arată epoca de muncă și de propășire a învățământului primar de după 1890, de când iese prima promoțiune de absolvenți, epocă manifestată prin curentele sănătoase de idei ce preocupă dascălimea primară, prin numeroase lucrări și reviste didactice și prin apariția celor dintâi cărți de școală, în conformitate cu cerințele pedagogiei. Și în toată această epocă de muncă și de luptă sfântă, Vasile Borgovanu, care ridicase deasupra școlii un steag nou, sintetizează toate eforturile pentru apărarea acestui steag. Doisprezece ani petrecuți la școala de institutori, 48 de activitate pedagogică, formează cea mai frumoasă și mai fecundă perioadă a vieții lui”.

„A fost în tot acest timp călăuza neprețuită, care și-a încălzit elevii cu căldura lui, i-a luminat cu luminile lui, i-a învățat cu exemplul și iubirea lui de muncă, de școală și de țară. Așa a pregătit pe cei 247 de institutori, care au dus cu ei de la Severin la Dorohoi”, „Spiritul și minunata, și fermecătoarea artă de a învăța pe copiii de școală”, - cum se exprima marele Odobescu.

„N-a fost problemă de învățământ primar și normal, n-a fost năzuință didactică, la care să nu fi luat parte covârșitoare acest fruntaș profesor, a cărui viață va rămâne pilda veșnică învățătorimii de azi și de mâine. În lupta de limpezire și de stabilire a sistemelor de învățământ, Vasile Borgovanu a fost înaintaș în această țară. Și precum într-un război, primele coloane cad, pentru ca după ele să vină cântând biruitorii, tot asemenea și pe terenul cultural cei dintâi, care trag brazda, sunt ținta loviturilor și criticii pătimase. Vasile Borgovanu a trecut fără să șovăie prin toate zbuciumările înaintașului și a avut mândria să lase celor ce vin în urma lui, o moștenire prețioasă de idei... Cum a iubit Borgovanu școala și cum s-a trudit pentru propășirea ei, i-au spus-o nemuritorii Alexandru Odobescu și Ștefan Mihăilescu în solemnele și neuitatele conferințe ale Școlii de aplicație și i-o spunem noi, ucenici drept-credincioși ai muncii lui, rostind cu adâncă venerație cuvintele psalmistului: Cale ai făcut înaintea ei și ai sădit rădăcinile ei și ele au umplut pământul” (din discursul ținut de G. Costescu, inspector al învățământului primar, la mormântul lui V. Borgovanu în ziua de 13 ianuarie 1923). Operele publicate sunt în număr de 27 și 5 în manuscrise.

*Botezatu Samoil*, scriitor român, născut pe la 1790 în Ardeal, a trăit la Iași unde a decedat pe la 1856. A fost secretar al comitetului sănătății Iași, profesor de limba germană la gimnaziul Vasilian și secretar la Conservatorul filarmonic dramatic, înființat în 1836. Avea rangul de Serdar. A tradus piese de teatru din limba germană.

*Bozga Nicolae*, profesor secundar, născut 1867 în Larga (județul Someș). Liceul l-a făcut în Năsăud (1889). Licențiat în litere Universitatea București, 1899. De la 1899 profesor de liceu, de la 1910 la Galați.

*Bran Nicolae*, născut în Unimăt (Crișana) 1861. Liceul l-a făcut la Sătmar și Beiuș. Studii la Academia de pictură din Pesta și Munchen (1888) și la școala de Bele Arte din Paris (1891), la Academia de pictură Julien, Paris (1893).

Intrat în învățământul secundar în 1895 ca profesor de desen, azi la liceul „George Lazăr” din București.

Pictor, a expus la mai multe expoziții din țară și străinătate, obținând la „Salonul” oficial din 1895 mențiunea onorabilă cu un portret în ulei, iar la expoziția din 1906 Diploma de onoare cu medalia de aur. Din operele sale cităm: *Peneș Curcanul*, *Procesul*

*complotului bulgăresc, Dumbrava Roșie, Bacanta...* A pictat mai multe biserici din țară, în tempera. Bun portretist, bun profesor, harnic, pictorul Bran e au artist conștiincios.

*Brândușan Iustin*, profesor secundar, născut în 1863 în Baia de Criș. Licențiat în litere Universitatea București, 1899. Fost profesor și director la gimnaziul din Tecuci de la 1901.

*Brânzeu Nicolae*, născut în Roșia de Secaș (Blaj), 1869. Profesor secundar. A făcut liceul și apoi Facultatea Teologică la Blaj. La 1891 veni la București, urmând Facultatea de Litere, luând licența cu teza *Școalele Blajului*, premiată de consiliul universității. Ca student, a fost ales neîntreput, de la 1892-95, membru în Comitetul național studentesc, ținând mai multe conferințe și întruniri cu caracter național la Buzău, Ploiești, Turnu-Măgurele, Craiova, etc. Pentru sentimentele sale românești, nevoind a amesteca chestia națională în afaceri de partid, a avut a suferi de la takiști și chiar Take Ionescu făcu un decret de expulzare a românului ardelean, conștiincios și îndârjit naționalist. În 1896 fu numit revizor școlar la județul Argeș, insistând să se înființeze în 6 comune școli noi. De la 1897 profesor la liceul din Pitești. La 1907 prefect de Argeș. Nu s-a înființat nicio societate culturală la care să nu fi luat parte activă. A înființat în primul an de profesorat o bibliotecă și societate de lectură a elevilor din cursul superior al liceului din Pitești. A dat Ligii Culturale locale tot concursul. A contribuit la înjgheberea unui *Ateneu*, a *Societății Cantinelor Școlare*, a susținut, cu alți prieteni, o *Școală comercială* particulară ș.a.

*Bumbăcilă I.*, fost profesor la liceul din Craiova și director al Școlii normale de acolo.

*Călăceanu Luca Pavel*, absolvent al cursului teologic din Vârșeț. Director și profesor de religie și limba latină la Seminarul din Buzău.

*Candrea George*, profesor secundar, născut 1862 la Neagra (Ardeal). Mai întâi fu învățător la Câmpeni (Munții Apuseni), apoi făcu liceul din Sibiu, Brașov, Beiuș; teologia la Sibiu, apoi cu o bursă a Societății „Transilvania” făcu studii la Universitățile din București Viena, Graz și Strassburg, luând aici doctoratul în litere (1894).

În colaborare cu Teofil Frâncu publică „Rotacismul la moți și istrieni” (București, 1886) și „Românii din Munții Apuseni (Moții), (București, 1888), studiu conștiincios și interesant prin datele geografice și etnografice; premiat de Academia Română. În 1894 fu angajat colaborator la ziarul „Dreptatea” din Timișoara, iar după întemnițarea lui Dr. Valeriu Braniște, redacția trecu asupra lui. În urma unui proces de presă fu condamnat de unguri, în absență, la doi ani închisoare. Emigrase mai înainte în Vechiul Regat. Aici fu numit profesor la Buzău, apoi la Turnu-Severin și, în fine, la București, la școala superioară de comerț. În vara anului 1900 plecă la Graz pentru căutarea sănătății, unde muri, în etate de 37 ani.

Un patriot român care, în scurta lui viață, făcu servicii prețioase neamului său. Român neaoș în gândirea și simțirea lui.

*Caian F. Dumitru*, născut în Feiurd (Cluj) la 1838. Studiile universitare le făcu la Viena. În 1863 profesor la Facultatea teologică din Blaj. În 1868 implicat într-un proces intentat de guvernul maghiar pentru protestul făcut în contra unirii Ardealului cu Ungaria, trecu în Vechiul Regat. În urma unui strălucit concurs fu numit profesor de limba română și latină la gimnaziul din Focșani, unde funcționă până la 1899, fiind 15 ani director. În 1900 ales primar al Focșanilor, fu și președintele Ligii culturale din oraș. Decedat în 1909.

*Cașolțeanu Emil*, născut Petroasa (Ardeal) la 1867. Licențiat în drept, București. Doctor în litere, Universitatea din Munchen în 1906. Fost judecător, iar de la 1901 profesor secundar. A publicat mai multe cărți de cuprins filosofic și juridic.



*Clinciu Ion*, născut 1864 la Bran. Liceul în Brașov. Licențiat în litere și filozofie la Universitatea București, 1887. Profesor la Liceul „Lazăr” București. A publicat cărți didactice.

*Cionca Ion*, născut Hășag (Mediaș) la 1850. A urmat studiile primare, secundare la Sibiu și Brașov unde făcu bacalaureatul la 1872, studiile teologice și pedagogice la Sibiu. Trecut în țară, fu profesor de limba română la Seminarul romano-catolic din București (1876-82), la Institutele superioare ale Comunității Evanghelice din București (1882-1910) și profesor de limba română al principilor și principeselor României.

Fiica sa, Aurelia Cionca-Pipoș, profesoară la Conservator și mare pianistă.

*Cionca Romul*, născut București, 1891, fiul profesorului Ion Cionca. A urmat cursul secundar și Conservatorul în București (terminându-l ca diplomat), apoi absolvi cursurile de muzică ale Conservatorului Klindworth-Scharwenka din Berlin, unde fu și profesor definitiv în anii 1914 și 1915. Actualmente profesor definitiv la catedra de vioară de la Conservatorul din Cluj, concertist și profesor.

*Colceag Nicolae R.*, născut 1863 la Săcele. Liceul în Brașov. Licențiat în litere Universitatea București, 1889. Profesor secundar la liceele „Sf. Sava” și „Șincai” din București. A publicat mai multe cărți didactice.

*Circa Irimie*, originar din Cernatul Săcelelor, fost profesor și director al liceului „Sf. Sava” din București.

*Coman George*, născut 1859 în Bungard (Sibiu). Liceul la Sibiu, iar Facultatea de litere în București. Doctoratul la Praga (1886). Profesor secundar în București. A publicat mai multe cărți didactice pentru studiul limbii germane, latine și grecești.

*Comănescu Aurel*, liceul la Sibiu, studiile universitare, filosofia și dreptul la Iena (Germania), fost profesor la Liceul „Matei Basarab” pe la 1889, București.

*Cosmulei D.*, născut 1860 în Telciu (Năsăud). liceul în Năsăud. Universitatea în Cluj. De la 1886-1890 și de la 1899-1916 profesor la liceul din Bitolia (Macedonia), în urmă la liceul din Bacău și Silistra până la 1928. A publicat mai multe cărți. Decedat în 1929.

*Crainic August*, profesor secundar.

*Crainic Simion*, profesor secundar.

*Crișbășeanu Nicolae*, născut Dârste. Liceul în Brașov, Universitatea București. Profesor secundar la Târgu-Jiu și Pitești.

*Dan D.*, fost elev al Școlii normale superioare din București. Licența în iunie 1896. Profesor la liceul din Galați, publică „Din toponimia românească”, studiu istorico-lingvistic.

*Dulfu Petre*, născut 1856 în Ardeal, doctor în filozofie de la Universitatea Cluj (1881). Profesor la Școala normală din Turnu-Severin (1881), la Școala normală „Carol I” și Azilul „Elena Doamna” din București de la 1882. Din operele sale amintim: *Ifigenia*, tragedie, 1879, *Studii asupra activității literare a lui Vasile Alecsandri*, în limba maghiară, 1881, *Etica*, 1889, *Estetica*, 1890, *Isprăvile lui Păcală*, 1894, premiat de Academia Română, ș.a.

*Eliade Ion P.*, născut 1827, Brașov. Studiile secundare la Brașov. Trecu la 1859 în Principate, unde fu institutor, profesor și director al Școlii normale din Ploiești. La 1866 revizor. A publicat: *Elemente de pedagogie și metodologie teoretică și practică pentru școlile normale*, București, 1861; *Școala primară și conducătorul ei*, 1872; *Cultura viilor în România și vinificațiunea*, Ploiești, 1874; *Manualul bunelor cuviințe*, Ploiești, 1880; *Istoria Universală a pedagogiei*, după I. Paroz, Ploiești, 1880, ș.a. Prima carte, aici amintită, a fost apreciată de consiliul permanent, tipărită de Stat și „dându-se autorului 50

galbeni ca încurajare pentru munca și inteligența cu care s-a lucrat această carte”, cuvinte adresate lui de ministrul Gusti. A colaborat la revistele: *Amicul Școalei* din Sibiu, *Școala română* și *Tribuna școalei române*.

*Erdelion Ladislas*, dascăl de limba latină, numit în anul 1817 (octombrie) de Caragea, după propunerea Eforiilor. „...acest dascăl fiind din părțile Transilvaniei, are știință și de limba românească, cu care nu puțin ajutor poate da ucenicilor (din școala elenă) a putea mai în grabă a face orice tălmăcire spre înțelegere precum și la limba franțuzească, de vreme ce celălalt dascăl francez, ce se află, nu poate să tălmăcească la ucenicii cei arhari nesciind altă limbă”.

*Faur Ion*, studiile făcute în Ardeal. În urmă profesor la liceul din Craiova.

*Fontanin Gheorghe*, născut 1825 în Brașov. Studiile le-a făcut în Sibiu, Pesta și Viena (Universitatea). A fost profesor de limba latină și director al liceului din Craiova, 30 de ani, de la 1851. Membru al Academiei Române. A publicat *Geografia fizică și matematică*, 1855. Decedat în 1886.

*Frățilă August*, născut 1857 în Ardeal, doctor în litere și filozofie de la Universitatea din Graz, 1888. A fost profesor secundar la liceele din Bârlad și director la liceul din Galați. Fost senator în Parlamentul României.

*Grama Ion*, născut 1864 în Râșnov (Brașov). Licențiat Universitatea din București, 1889. Profesor la Liceul „Sf. Sava” București. A publicat mai multe cărți didactice. Decedat în 1927.

*Greco Emilia*, născută Cioranu, 1876, Rășinari (Sibiu). Bacalaureat, licență în litere. Profesoară secundară de la 1900 la Școala secundară de fete „Carmen Sylva” București.

*Haliță Solomon*, născut Sângeorgiul român (Năsăud). urmă liceul în Năsăud și Facultatea de Filozofie și Istorie din Viena, 1883. Profesor secundar la Bârlad, Galați și Iași, revizor, inspector general al învățământului primar și normal. După război, prefect al județului Năsăud. A fost mâna dreaptă a lui Haret. A luat parte activă la alcătuirea legilor, regulamentelor și orarelor școlare, care un sfert de veac au dirijat școlile primare și normale și cultura din Vechiul Regat. Nu se lasă influențat de nici un factor extern, fie social, fie politic. Această perseverență i-a adus uneori neplăceri. Orice anchetă o ducea până la sfârșit cu orice risc. Cărți didactice n-a publicat, nici n-a colaborat cu alții, căci principiul lui era: „După mine există incompatibilitate între autor de cărți didactice și inspector școlar”. În timpul războiului Unirii a fost foarte activ la Iași în opere de asistență, fără odihnă și fără răgaz. A publicat revista „George Lazăr”, pentru educațiune și instrucțiune, la Bârlad, timp de doi ani (1887-1889). A decedat în decembrie 1926, după a activitate prodigioasă de peste 40 ani în învățământ.

*Haneș P. Petre*, născut Călărași, 1879. Licența București. Profesor secundar de la 1904 la Liceul „Mihai Viteazul”, București. Fost secretar general al Ministerului Instrucțiunii. A publicat multe lucrări didactice și relative la literatura română.

*Haneș V. Vasile*, născut Călărași, 1886. Licența în litere Universitatea București, profesor secundar de la 1910, azi la Liceul „Spiru Haret” București. Deputat în repetate rânduri.

*Horvath O.*, doctor în filozofie. Fost profesor de limba germană la Seminarul din Roman 1894-1901.

*Ionașcu Romul*, născut 1863 în Năsăud, unde făcu liceul, iar Universitatea la Iași (1887), litere, filozofie și drept (1909). Profesor secundar de la 1886. De la 1901 profesor și director al Școlii comerciale din Iași. A publicat multe cărți: *Sistemele ortografice cu litere cirilice și latine în scrierea limbii române*, București, 1894, *Învățământul*

*profesional în străinătate*, Iași, 1912, *Curs de corespondență și operațiuni comerciale*, București, 1916, *Lecturi comerciale*. Decedat.

*Jovian Gheorghe*, născut 1856, Presaca (Ardeal). Licențiat în litere Universitatea București, 1891. Profesor la liceele din Galați și Bacău. Fost senator în Parlamentul României.

*Laurian Dimitrie Aug.*, născut 1846 în București, fiul lui Treboniu Laurian, profesor și unul din cei mai distinși ziariști români, și-a făcut studiile liceale și universitare în București și doctoratul în filozofie la Bruxelles. De la 1871 profesor de filozofie la liceu. Fu și director general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunilor Publice. În 1888-1899 a fost deputat și senator conservator-junimist. De mare valoare este activitatea lui ziaristică, în care excelează prin claritate de idei, prin energia și eleganța stilului. El a fondat „România liberă”, devenită celebră prin articolele din timpul războiului independenței. Mai târziu deveni organ al junimiștilor sub numele de „Constituționalul”. Domnul Nicolae Iorga spune că: „D. A. Laurian un om care se vedea fără ca sub picioarele lui să fie piatra ordinară a unei situații. A fost scriitor cu condeiul ușor și mlădios, ziarist cu simț de răspundere, om de carte care făcuse cu strălucire studii înalte, cuvântător elegant și armonios, dascăl iubitor de chemarea sa, a cărei însemnătate pentru întemeierea unei noi societăți românești, o înțelegea bine; a fost un om politic, pentru că avea vederile sale lămurite și nu înțelegea să le părăsească pentru o ispită mare sau mică; a fost un om de societate, știind să fie dânsul fără a lăsa jigniri în urma lui și, în sfârșit, a fost pentru acei ce-l cunoșteau bine, bine de tot, un prieten, pe care nu-l vor uita niciodată”... „A fost crescut de tatăl său în părerile lui: naționalismul românesc înalt, cuprinzând pe românii de orișunde, mândrie ardeleană, conștiința latină, cult pentru limba purificată, pentru ortografia ce lasă să se străvadă obârșia romană, pentru fapta și scrisul vechii Rome; iubire pentru știința care mântuia, știința naturii și știința celor în afară de dânsa, noile științe naturale și vechea filozofie – care erau și pentru înaintașul lui Laurian bătrânul, și mai bătrânul Lazăr, cercul merit închinăciunii...”.

*Lazăr George*, născut 1779 în Avrig, decedat în 1823. Fondatorul școlilor naționale din Vechiul Regat. A făcut studiile secundare și universitare la Sibiu, Cluj și Viena, - așa după cum făceau pe atunci ardelenii. Fost profesor la Seminarul teologic din Sibiu, - dar din cauza persecuțiilor episcopiei sârbești, trece în principate. La București deschise, după multe piedici, cu ajutorul boierilor C. Bălăceanu, Gh. Golescu, Ștefan Nestor și al episcopului Dion. Lupul școala românească de la „Sf. Sava”, care fu în curând plină de elevi. Școala lui Lazăr era un amvon, iar el un mare apostol în micul templu de atunci al românismului, pe care îl deștepta. Lazăr scrisese și traduse cursurile de care avu nevoie în școala sa, căci cărți nu existau. Cele mai multe din manuscrisele sale se găsesc azi la Academia Română. „Lazăr necunoscut, modest, dar entuziast și plin de dragoste pentru ridicarea neamului”, după cum se exprimă marele om de Stat Ion C. Brătianu (în 1865), „găsi discipoli și patroni și ridică o școală măreață, puternică, nu de piatră și var, ci o școală morală, de unde vine virtutea, patriotismul, iubirea științei și devotamentul până la sacrificiu pentru binele public și de unde se răspândiră, ca niște raze binefăcătoare pentru toată România. Acestei suflări de viață, de viață română, datorăm tot ce avurăm până acum; ea ne-a dat Văcărești, Eliazi și Asăchești, Alexandrești și Alecsandri; ea inspiră pe legistul Moroiu, care ne aduse un minut aminte demnitatea magistraților romani; ea a dat inimă lui Grigore Gica Vodă, lui Constantin Bălăceanu, Mitropolitului Grigorie; ea a însuflețit pe Dinicu Golescu, pe Câmpineni și Gr. Cantacuzino; ea a făcut să nască noi Cantemiri, ca iubitul nostru și de fericită memorie Bălcescu; ea a dat devotamentul acelei legiuni modeste de profesori, care serviră de cadre la începutul organizării instrucțiunii

publice și care, prin spiritul său ce-l aduseră în noile școli, ne făcură să credem într-un viitor prosper și glorios; tot acea suflare a școlii lui Lazăr deștepta inimile românilor, le îmbărbăta și prin Vladimirescu, prin Solomon, prin Magheru, ne dovedi că nu este vitejia, care a părăsit pe români, ci ocaziunea, condițiunile proprii de a se manifesta...”.

*Lazăr George*, născut 1887 Sinaia. Licența București 1910; profesor secundar în București.

*Lazăr Victor*, profesor secundar, fost bibliotecar al Academiei Române, în urmă profesor la Școala normală din Cluj, astăzi bibliotecar la Astra Sibiu. A scris despre românii din Peninsula balcanică ș.a.

*Lugoșanu Octavian*, născut 1866 la Slatina (Olt). Licențiat Universitatea București, 1880. Profesor secundar la Liceul „Sf. Sava” și la Seminarul „Nifon Mitropolitul”, fost deputat și ajutor de primar al capitalei București. A publicat „Oltenia sub ocupația austriacă” (1889) și diferite cercetări și notițe istorice prin reviste de specialitate. Decedat în iulie 1929.

*Mândreanu Vasile*, născut Turcheș (Ardeal) la 1847. Licențiat în filologie clasică din Budapesta (1876). Profesor secundar în Focșani, Brăila și director al Școlii normale de institutori din București. A publicat mai multe cărți didactice.

*Maniu M. Vasile*, membru al Academiei Române, născut 1824 în Lugoj. A studiat în Caransebeș, Arad și Pesta, unde termină filosofia și dreptul. La 1847 se stabilește în România, ia parte activă la mișcările din 1848, din care cauză însă e silit să plece în Ardeal. Aici ocupă mai multe funcțiuni, dar se întoarce iarăși în țară, unde fu avocat și, mai apoi, fu ales deputat în toate legislațiunile liberale (1876-1888). A publicat între altele: *Disertațiune istorico-critică și literară, tratând despre originea românilor din Dacia Traiană*, 1857; *Unitatea latină sau cauza română în procesul naționalităților din punct de vedere istoric, juridic și politic*, 1867; *Misiunea Orientului latin în Orientul Europei*, 1869; *Răpirea Bucovinei* (conferință), 1875; *Studii asupra scrierii prof. dr. I. Iung*, intitulată *Romanii și românii din Țările Dunărene*, 1878; *Românii în literatura străină*, studii istorico-critice și etnologice, 1883; *Șapte scrisori deschise către M. S. Carol I, Regele României*, 1888, ș.a.

*Maniu V. V.*, fiul lui M. M. Vasile, a fost profesor la Liceul „Matei Basarab” din București. Mort de tânăr.

*Manliu Ion*, născut 1841. Facultatea de litere în București. Apoi profesor secundar de limba română, în urmă la școala centrală de fete și la școala normală de institutori, București. Pedagog. Activitatea lui Manliu e mare și variată, atât ca profesor, cât și ca scriitor. A fost și revizor al capitalei. O instituitoare, doamna Bălțeanu, spune: *Revizori ca domnia-sa (Manliu) rar se găsec. Nu pregeta a veni în mijlocul nostru, a ne convoca la Universitate în conferință, unde într-un mod frățesc și fără pretenție, singur ne făcea lecții model, agita chestiuni importante de învățământ și, pe nesimțite, cu talentul domniei sale ne antrena pe toți în discuții, al căror critic era, făcându-ne, astfel, să pricepem în adevăratul înțeles menirea ce ne-o alesesem. Astfel de conferințe erau cu drag frecventate de dascăli*. A publicat foarte multe cărți de școală relative la gramatica română, stil, compoziție, poetică, literatură și a mai scris în colaborare cu soția sa despre educația fetelor noastre ș. a. A obținut mai multe premii din partea Academiei Române. Decorat pentru meritele sale cu *Bene Merenti*, clasa I. prin înființarea institutului-liceu „Educația română”, împreună cu soția sa a înlesnit cultura și educația fetelor române și a format o pleiadă de eleve care, urmând Universitatea, au devenit eminente profesoare.

*Marcian Ion*, născut în Ocna Dejului. Liceul la Blaj, Facultatea de Teologie și Filozofie la Viena. Profesor la liceul din Năsăud, iar de la 1875 la liceul din Botoșani.

Despre dânsul, Nicolae Iorga scrie: *Marcian, care înfățișa însuși tipul profesorului „de dincolo”, totdeauna, de o meticuloasă dreptate, pontificând de pe catedră prin atitudinea, gestul și fiecare din cuvintele sale, blând ca un adevărat pedagog și totuși autoritar ca un comandant de oaste, răsplătind prin vorba sa, în același timp, talent, muncă și purtare bună, el a lăsat neșterse amintiri acelor care i-au fost elevi. A publicat cărți didactice.*

*Mardan* Dionisie I., născut 1858 în Sâmbăta de Sus (Făgăraș). Studiile secundare la Brașov, cele universitare la Facultatea de Litere București (1883). Profesor secundar de la 1883. Directorul Școlii normale din Galați (1890-1901), în urmă al Școlii comerciale elementare Galați (1905-1907). A scris mai multe cărți didactice.

*Mazăre Ioan L.*, născut 1845 în Prejmer. Facultatea filosofică în Viena, școala de inginerie Munchen. La 1878 directorul gimnaziului Tecuci, de la 1899 la Școala comercială Galați.

*Mazăre Ioan T.*, născut 1876, Săcele. Licențiat în științe, 1904. Profesor secundar la Giurgiu, Fălticeni.

*Mazăre Nicolae*, născut 1865 în Lunca de Arieș (Ardeal), liceul la Blaj, Facultatea de Litere București, 1897. Profesor secundar de la 1895. În fine, profesor la Seminarul și Școala comercială elementară din Iași. Decedat. A publicat o foarte bună hartă etnografică a Ardealului ș. a.

*Mihali-Mihălescu S. Simion*, născut în Husmezău (județul Someș). Liceul și studiile filosofice la Cluj, apoi la Blaj teologia, terminând-o în 1848. Profesor și preot la Blaj. La 1860 trecu în Regat dimpreună cu colegul său Ioan faur. Fu numit profesor de științe naturale la liceul din Craiova, unde funcționează până la 1891, trecând la pensie, după un lung serviciu purtat cu mult zel, conștiință și abnegațiune. Decedat 1891. A publicat multe articole relative la științele naturale, mai ales în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” din Brașov în anii 1854, 1859-1861. A publicat mai multe cărți didactice și studii și științe naturale: *Migrațiunea animalelor, Nutremântul țăranilor, Istoria Calendarului* ș. a.

*Mihalcea (recte Mihalca) Ioan*, născut 1863, Rebrîșoara (Năsăud). liceul în Năsăud (1882). Universitatea București. Profesor secundar la Râmnicu-Sărat.

*Mircea Aurel*, bănățean, profesor la școala normală din Craiova. A publicat mai multe cărți și studii prin revistele de specialitate. A fost ales și parlamentar.

*Moceanu George*, născut în Orman (județul Someș) la 1838. Vestit profesor de gimnastică și maiestru de dansuri naționale. Înainte de a-și fi terminat liceul se dedică gimnasticii, jocului și teatrului. A înțeles și valoarea dansului popular. Trecu în Vechiul Regat și deveni profesor de liceu la „Sf. Sava” și Școala de ofițeri în București. Decedat 1909. El e George Lazăr al educației fizice în România. În Moceanu s-a stins un suflet creator și îndrumător. Domnul Nicolae Iorga scrie: *Nu numai o figură, dar și un om de bine, acest reprezentant, dintre cei din urmă ai ardelenilor, veniți pentru a deschide la noi, cu orice preț, drumuri noi.* A publicat unele cărți didactice și de călătoriile sale.

*Moga Vasile*, născut în Țăpu (Alba de Jos) la 1850. Liceul îl făcu la Blaj. Școala centrală de agricultură și silvicultură la Herăstrău, 1873-1876. Fu numit, apoi, preparator de fizică și chimie la această școală, iar apoi subdirector, funcționând până la 1884. A fost profesor la Gimnaziul „Șincai” și la Școala normală „Carol I” (de la 1879-1891). De la 1886 la seminarul central. Fu redactor și colaborator la revistele *Economia rurală*, *Economia națională* a lui P. S. Aurelian și la altele. A contribuit la înăvuțirea literaturii agricole și economice cu multe cărți de valoare (peste 20 opere). A fost un agronom de seamă.

## IULIU MOISIL

---

*Moianu Gh.*, născut 1854 în Voila (Făgăraș). Profesor de lucru manual. Liceul îl făcu la Brașov, teologia (1876-1879) la Sibiu, apoi studii de filozofie și pedagogie la Universitatea din Lipsca. A făcut și studii speciale de lucru manual în Lipsca și Suedia. În urmă fu institutor la Brașov, profesor la Seminarul pedagogico-teologic din Sibiu din 1888. În 1892 fu chemat la București și numit maestru de lucru manual la cele două școli normale (Școala normală „Carol I” și Școala normală a Societății învățătorilor poporului român). A ținut și cursuri extraordinare de lucru manual pentru învățători la Sibiu și București. A pregătit și în particular profesori din țară și străinătate pentru predarea lucrului manual în școlile normale, seminarii și în școlile primare. Moianu, întemeietorul acestei ramuri de învățământ și de educație în țară, a murit în singurătatea asprei sale vieți de benedictin al școlii românești, devotat numai problemelor educației și instrucției celei mai salutare pentru viitorul neamului nostru. Rezultatele muncii sale neobosite sunt depuse în manuscrisele rămase pe urma sa, dar și în câteva opere publicate. Decedat 1915. S-a publicat după moartea sa lucrarea *Activitatea simțurilor în învățământ*, Sibiu, 1924, de I. Rădulescu-Pogoneanu, profesor universitar București.

Moisil Gr. Constantin, născut 1876, Năsăud. liceul în Năsăud. Licențiat al Facultății de Litere București (1894-98). Doctor în istorie. Profesor secundar de la 1898 la liceul din Focșani, Tulcea, din 1910 la Liceul „Matei Basarab”, apoi la Liceul „Spiru Haret” din București. De la 1923, director general al Arhivelor Statului. Numismat al Academiei Române și secretarul Societății de numismatică. Membru corespondent al Academiei Române. A publicat multe lucrări relative la istorie, arheologie, pedagogie și, în special, la numismatica română. A înființat biblioteci școlare și societăți de lectură la liceele unde a funcționat. Bănci populare și biblioteci populare în Tulcea și județ. Muzeul Arhivelor Statului. Secția comercială la liceul din Tulcea. Apoi Școala superioară de arhivistică și paleografie din București. A condus *Arhiva Dobrogei* și *Buletinul Societății numismatice române*, *Cronica numismatică și arheologică*, *Revista Arhivelor*.

*Moisil C. Grigore*, un fiu al său, născut 1905, Tulcea. A trecut doctoratul în matematici cu mare distincțiune la Universitatea din București.

*Moisil Iuliu*, născut 1859 în Năsăud. liceul în Năsăud, Universitatea și Politehnica în Viena. Profesor secundar de la 1886-1905. La Târgu Jiu de la 1894-1905 și director al gimnaziului. A înființat *Muzeul Gorjului* (1894), revista *Amicul tinerimii* (7 ani), a înființat *Banca „Cerbul”* a învățătorimii din Gorj (1897) al cărei președinte a fost și grație stăruinței lui s-au înființat băncile populare în județul Gorj (la finele 1901 erau 15 bănci populare și altele), de unde, apoi, s-au răspândit în întreaga țară. Dr. Istrati aflând de existența acestor bănci sătești i-a cerut ajutorul și persoane care să facă propagandă pentru bănci și în alte județe, ceea ce s-a și făcut. Spiru Haret (de la 1901) a intensificat apoi propaganda, astfel că în 1905 erau 1849 bănci în țară, iar astăzi peste 4000, în afară de cooperativele de producție și consum. Moisil a înființat în Târgu Jiu și un Ateneu (1899-1903), o școală ceramică împreună cu inginerul Aurel Diaconovici la 1900. Prin stăruința lui s-au organizat în Gorj serbări la sate, cu expoziții etnografice și petreceri câmpenești, biblioteci rurale, de la 1894 înainte. Din această mișcare culturală au luat apoi naștere societăți culturale ca: *Luminarea Satelor*, *Amicul Poporului*, care au publicat reviste anume pentru deșteptarea și învățătura sătenilor, precum s-au înființat și Cercurile culturale. Moisil a publicat cărți didactice și multe articole prin diferite reviste. În urmă, de la 1906, bibliotecar al Institutului geologic al României și șeful Muzeului pedagogic al Casei Școalelor, organizând acest muzeu, biblioteca pedagogică (de la 1910) și biblioteca elevilor de curs secundar a casei Școalelor. A redactat *Buletinul Muzeului pedagogic* (vol. I-III, 1910-15), *Catalogoale bibliotecii pedagogice* (vol. I-III), *Catalogul diapozitivelor*

(un volum), *Catalogul colecțiilor muzeului* (un volum), *Catalogul bibliotecii elevilor de curs secundar* (vol I-II, aranjate pe specialități și imprimare), *Texte pentru conferințe cu proiecțiuni luminoase* (în mai multe volume până în 1928).

*Moldovanu Leonte*, liceul în Brașov (1885), profesor secundar la liceul din Brăila. Retrăgându-se din învățământ a îmbrățișat avocatura. Ales de mai multe ori reprezentant în parlamentul român.

*Moroianu G.*, născut în Săcelele Brașovului. Liceul la Brașov. Studii universitare. Fost atașat comercial la Viena. Azi profesor la Academia de comerț din Cluj și senator în parlamentul român. Diverse publicațiuni.

*Munteanu M. Gavril*, născut 1812 în Vingard. Studiile le făcu la Alba Iulia și Cluj (1831-1834), filosofia și dreptul. De la 1836-1848 profesor la seminariile preoțești din Buzău și Râmnicu Vâlcea. La 1849 se întoarce în Ardeal și fu numit profesor și director al liceului român din Brașov. Membru al Academiei Române. A publicat mai multe lucrări didactice, filosofice și teologice. Decedat 1869.

*Munteanu Ion G.*, născut Bacifalău (Brașov) în 1865. Școala superioară de comerț Brașov, apoi urmă Institutul superior comercial din Anvers (1885). Profesor de științele comerciale la școala comercială Iași (de la 1885), apoi la Galați, unde este și director. Un foarte harnic și priceput profesor.

*Mureșianu Sever*, născut Năsăud, 1858. Liceul îl făcu în Năsăud, Academia de arte frumoase la Viena și Munchen. Doctor în litere și filozofie de la Universitatea din Praga (1888). Profesor de istoria artelor și școala de arte frumoase la Iași de la 1886. Decedat 1926 la Iași. A publicat mai multe studii prin revistele de literatură și arte.

*Neagoe P. Ștefan*, un fost învățător la școala românească ce funcționa pe la începutul secolului al XIX-lea în Pesta (timp de peste două decenii). Această școală nu era o simplă școală primară, ci un adevărat focar pedagogic românesc care se considera o școală-model, încetând e la 1836, în urma presiunilor maghiare, a mai funcționa. Ultimul ei învățător, Neagoe, trecu la 1837 în Muntenia unde fu recomandat Domnului Alexandru Dimitrie Ghica, ca profesor pentru Seminarul din București, alături de un alt ardelean, Nifon Bălăcescu.

*Naneș George*, născut 1875, Voievodenii Mici (Făgăraș). Liceul la Brașov (1897), licența în matematici Universitatea în București (1905). Profesor secundar de la 1910 la Ploiești, Piatra Neamț, București („Sf. Sava”). Casier general la Creditul Urban. A publicat diverse publicații tipărite în broșuri și reviste.

*Nicoară Moise*, născut 1785 în Giula (județul Bichiș din Ungaria). Liceul îl făcu la Sarvaș și Oradea Mare, Universitatea la Viena. Fu instructor al arhiducelui Ferdinand, mai târziu împăratul Ferdinand V. Terminând această misiune cu succes, intră în armata austriacă înaintând până la căpitan în Garda imperială din Viena. Vaza și trecerea sa la curtea imperială folosi în interesul bisericii și neamului său. La stăruința lui, împăratul Franz I aprobă înființarea primei școli românești pentru învățători, vechea preparandie la Arad. Tot la stăruința lui, la 1829, Curtea imperială a dispus să se numească în eparhia Aradului numai episcopi români, nu sârbi ca înainte. La 1825 a trecut în Vechiul Regat ca profesor în București, până la moartea lui în 1862.

*Nicolescu Ion*, născut Măcrău (Ardeal). Facultatea de Litere în București, 1888. În urmă profesor secundar la diferite școli, iar de la 1890 la Ploiești. A publicat mai multe cărți școlare și istorico-literare, între care și *Școala națională și principiile ei – încercare pentru formarea unei pedagogii naționale* (1886).

*Onișor Gavrilă*, născut Zagra (Năsăud), 1855. Făcu liceul la Năsăud, iar Universitatea în Cluj unde își ia doctoratul cu teza *Despre activitatea lui George Asachi*. În

anul 1882 trecu în Vechiul Regat. În București lucră la Institutul botanic universitar. Apoi fu numit profesor la liceul și gimnaziul din Bârlad. A fost unul din inițiatorii Ateneului din acest oraș, unde ținu mai multe conferințe. Puse bazele unui muzeu de științe naturale la gimnaziul de acolo, colecționând multe plante și minerale, în excursiile ce le făcea vara prin munții Ardealului. Fu și profesor de geografie la școala normală din Bârlad, de sub direcția faimosului Ion Popescu. Decedat în 1909.

*Păcurariu Pop Corneliu*, născut Șard (Alba) la 1858. Liceul în Năsăud, teologia la Blaj. Redactor la *Tribuna* din Sibiu, a fost osândit la închisoare de Stat și pedeapsa trebui să o facă tocmai în Năsăud, locul unde copilări. Aici, ungurii, înființară intenționat o temniță pentru condamnații politici români pentru ca să intimideze pe români și în special pe grănicerii năsăudeni. Această batjocură maghiară îl atinse foarte mult și-i zdruncină moralul și sănătatea sa, fiind primul încarcerat aici. După ispășirea pedepsei de vreo 2-3 ani, trecu în Regat. Fu revizor la Vâlcea, profesor secundar la Slatina și Călărași. Traduse Cuvinte sufletești de Carmen Sylva, în românește, București, 1888 și făcu multa alte lucrări însărcinat cu acestea de D. A. Sturdza. În fine, fu funcționar la Creditul Rural din București. Decedat în 1904. Păcurariu a fost un tânăr cu calități superioare, o inimă nobilă și entuziastă, un caracter distins și avea o dragoste nețărnută pentru neamul românesc. El colaboră și la *Observatoriul* lui George Bariț.

*Pamfilii S. D.*, profesor la liceul din Craiova. Publică, printre altele, *Democrația în Franța*, de M. Guizot în 1892.

*Pipoș Aurelia*, născută Cluj, 1865. Școala normală în Cluj, școala superioară de menaj, Viena. Profesoară la Beiuș (1893), Craiova (1896), București (1898-1902). Directoarea Școlii de menaj „Eraclide” (1902-1904), a Orfelinatlui din Piatra-Neamț (1916-1917). Directorul Liceului „Regina Maria” Cluj 1919-1924), inspectoare a Școlilor minoritare din Ardeal (1925-1926). Mare româncă, în război aducând mari servicii la regimentul II obuziere, numită „Mama Regimentului”. Pentru activitatea și energia ei fu decorată. A decedat în 1926.

*Pipoș Aurel*, născut 1870 la Deva. Licențiat în teologie, Universitatea București (1904). De la 1897 profesor secundar la Tulcea și Galați. La 1919 trecu la liceul român din Alba-Iulia. Decedat în 1921. Un profesor model, un coleg bun, un preot cucernic.

*Pipoș Ioan*, născut 1856 la Sân-Martin (Ardeal). Liceul la Sibiu și Alba-Iulia (1867-1875). Studiile universitare la Cluj și Viena (1880). Profesor secundar la diferite licee din Regat, de la 1901 la liceul din Brăila. Decedat 1929. Publicații: *O pagină luminoasă din istoria Zarandului*, 1907, Orăștie; *Viața și faptele lui Ioan Pipoș, fost comite suprem al Zarandului*. Multe articole în ziarele *Observatorul* și *Tribuna*. În manuscris au rămas: *O gramatică completă teoretico-practică a limbii germane* și *Un vocabular special germano-român al verbelor tari și neregulate, în felul aceuia a lui Sanders*.

*Pitiș Gheorghe*, născut 1858 în Brașov. Liceul în Brașov, licențiat în litere Universitatea București, 1888. Profesor secundar de la 1888, în urmă la Seminarul Central și Liceul „Sf. Sava”. Decedat 1920. Pitiș a avut una din cele mai laborioase activități, fiind un adânc cunoscător al folclorului ardelean. Literat de frunte, a colaborat la *Gazeta Transilvaniei*, la *Revista nouă* a lui Hașdeu, la *Convorbiri literare* ș. a. A editat mai multe cărți didactice.

*Pletos Augustin*, născut 1875 în Chintelnic (județul Năsăud). Liceul la Năsăud. Facultatea teologică în București. Profesor în cursul secundar particular.

*Pompiliu Miron*, profesor secundar și publicist, născut 1854 în Ștei (Bihor). Studiile le-a făcut în Beiuș, Oradea-Mare, Pesta, Iași și București. Trecu în Regat la 1868.



Profesor la școala militară și apoi la liceul internat din Iași unde a decedat în 1897. Publicații: *Balade populare* (1870), *Antologia română pentru uzul școlilor secundare* (1877), *Poesiile logofătului Konaki* (1888), *Studii și critice, Doine populare*, și poezii proprii apărute în revistele *Convorbiri literare, Albina Pindului, Familia, Traian*.

*Pop Alexandru*, născut 1857 în Sângeorgiul Român (Năsăud). liceul la Năsăud și Blaj. Facultatea de Litere și Filozofie în București. Fu arhivar la biblioteca Academiei Române (1894-1891). În urmă profesor la liceul „Codreanu” din Bârlad. Decedat 1902. A publicat prima *Bibliografie a periodicelor românești și străine din România, de la 1817-1887* și *Dezbinarea în biserica românilor din Ardeal și Ungaria, 1697-1701, București* (1897 și 1921).

*Pop Ghiță*, născut 1864 în Ludoșul Mare. Doctor în filozofie Universitatea Budapesta (1887). Profesor secundar de la 1894 la Școala normală „Carol I” București, apoi la Liceul „Mihai Viteazul” și Seminarul Central. Ucis mișelește de autori nedescoperiți (1915). A publicat cărți didactice și *Dicționarul germano-român și româno-german, Horia*, tragedie istorică, Pesta, 1891.

*Pop Florantin Ion*, născut 1843 în Poptelec (județul Someș). Studiile secundare la Cluj, cele universitare din Viena (1863-1868). Profesor secundar la Botoșani (1868), Bârlad și Iași. A făcut cursuri și la universitate, școala militară și de bele arte din Iași. Opere: *Psihologia, Logica, Etica, Estetica, Reforma metodelor*. Apoi lucrări literare în *Convorbiri literare*, precum și romanele naționaliste: *Traian și Decebal, Horea, Avram Iancu* ș. a. Trăiește în București (1929).

*Pop Ștefan*, născut 1845 în Silvașul de Câmpie, a făcut studii pedagogice și economice la Praga. Fu numit apoi profesor la școala de învățători din Blaj. La 1882 trecu în Vechiul Regat, unde fu profesor la Seminarul Central, apoi la Școala normală „Carol I” din București și, în fine, subdirector la Școala de agricultură de la Herăstrău. A publicat mai multe cărți didactice, apoi *Măsurările metrice și Economia rurală*. A redactat revistele *Foaia școlastică* și *Economul*, în Blaj, *Învățământul agricol la țară*. Decedat 1890 în București.

*Pop St. Ștefan*, născut 1876 în Blaj. Liceul și Universitatea în București, licențiat 1900. Profesor secundar de la 1904, astăzi profesor și director al Liceului „Sf. Sava”, București. Fost senator. A publicat cărți didactice.

*Popa Liseanu Gheorghe*, născut 1866 în Lisa (Făgăraș). Studiile secundare în Brașov, licențiat în litere Universitatea București (1890). Profesor secundar de la 1889, azi la Liceul „George Lazăr” București, fost director al Liceului franco-român, inspector școlar, director general în Ministerul Instrucțiunii, consilier tehnic. A scris cărți didactice de limba latină pentru cursul liceal, de filologie, de istorie și pedagogie. Membru corespondent al Academiei Române. Fost deputat. A înființat cu alții Liga culturală pe la 1890, 1891, Cercul românilor de peste munți.

*Popea Neagoe*, născut Satulung, 1877. Liceul la Brașov (1895), licența în litere București (1900). Profesor secundar de la 1902, la Iași (de la 1906).

*Popescu Ion*, născut 1830 în Căuaș, districtul Cetății de Piatră. Fost profesor secundar la Bârlad. Cursul secundar l-a făcut la Baia-mare, iar colegiul, aproape doi ani la Cluj, când izbucni revoluția de la 1848. Pătruns de spiritul naționalist luă armele, fiind conducător de gloate sub comanda prefectului român Florian Micaș la corpul colonelului Urban (grănicerii năsăudeni). După revoluție trecu în Moldova, stabilindu-se la Bârlad. Aici era atunci singura școală primară, cu 63 elevi, unde fu numit institutor, funcționând 9 ani și lucrând împotriva ignoranței și înapoierii ce-l înconjura. Din primele zile mijloci, la

Ministerul Școalelor, și i se aprobă deschiderea a încă patru școli publice primare, ridicându-se numărul elevilor la aproape 1000 elevi. În 1858 sfătui, împreună cu alții, pe Codreanu, un proprietar generos, să fondeze gimnaziul, ce purtă numele lui. În toamna 1858 se deschise gimnaziul, cu 33 elevi și Popescu fu numit profesor, unde rămase până la 1865. Orașul îndrumat astfel pentru viitor, Popescu se gândi acum la instrucția satelor din județul său. În vacanța anului 1865 adună 90 tineri absolvenți de școli primare, le făcu cursuri speciale și cu aceștia se înființară primele școli rurale din Tutova. Tot în 1865 gimnaziul se transformă în liceu, la care trecu ca profesor de curs superior. Ales în 1869 președinte al „Societății pentru învățatura poporului român”, secția Tutova, propuse înființarea Școlii normale din Bârlad, care se deschise cu 60 elevi. În 1874 cei 52 elevi absolvenți fură numiți învățători în 52 comune ale județului, după ce mai întâi făcură o excursie în țară și peste Carpați, sub conducerea directorului lor I. Popescu. În 1880 își luă asupra-și sarcina benevol și gratuit de maestru de lucru manual, învățând pe normaliști, pentru prima oară în România și timp de 10 ani, industria împletitului și facerii pălăriilor de paie, cu succes rar și fericit. Tot el luă inițiativa pentru facerea clădirii grandioase a Școlii normale. Pentru a forma coruri la țară de către învățători introduse în programul Școlii normale, de la 1884 – cu 10 ani înainte de a se fi introdus în programă de minister – predarea cursului de violină. Pentru a infiltra în elevi idealuri în scop economic și național, făcu de pe la 1874, la fiecare 3 ani, cu câte 3 clase de elevi normaliști, îmbrăcați în costum național – introdus de el încă de la 1870 – excursii prin țară, pe jos, în vacanța mare, vizitând bisericile și mănăstirile istorice, ca și bogățiile subsolului românesc, trecând și în Ardeal, unde vizită câte 20 sate din cele mai frumoase, în preajma Brașovului, apoi Sinaia și București, porturile țării, călătorind pe Dunăre de la Giurgiu la Galați, înapoiindu-se acasă entuziasți, cu bogate cunoștințe geografice și istorice, plini de idealuri atât de necesare învățătorilor români. El cultiva și cântecele și dansurile naționale. Încă de la 1883 întreprinde o lucrare puternică pentru lățirea meseriilor și micilor industrii între români. Pentru acest scop a dus singur deodată 60 copii pentru a-i crește și forma ca maeștri de ateliere pe la maeștrii în Brașov, Cluj, Timișoara, etc., al căror număr se ridicase în urmă până la o sută. Cei mai mulți întorși acasă și-au deschis atelierele lor. Experiența și patriotismul său îl povățuise a lupta contra străinilor den țară, pe cale economică, singura prudentă și eficace. Ideea acesta o urmări până la moartea sa. În 1895-1899 fu ales deputat. Activitatea, opera lui Popescu este imensă și va rămâne ca o brazdă luminoasă în fața posterității. Azi în avântul progresului nostru ne-am familiarizat cu o mulțime de idei noi. Acum 40-50 ani, însă, numai ideea de a vedea un învățător la sat, om cu minte, instruit și de treabă, surprindea pe toată lumea. Numele lui era în gura tuturor ca tipul ideal al omului de bine, al omului harnic, cu dor și dragoste de țară și neam, al omului, care își lua asupra-și sarcinile cele mai grele în interesul obștii. A decedat în 1901.

*Popescu Virgil*, născut 1860 în Lugoj. Facultatea de Filozofie la Roma. Doctoratul (1879). Profesor secundar de la 1883 în urmă la Liceul „Sf. Sava” București (1895). Fost subdirector al învățământului primar. Decedat.

*Popovici Alexie* de la Focșani, fecior de preot neunit, știind latinește, nemțește și filozofie, fusese de gramatică română la Focșani. Decedat în 1838 la Rușii de Vede.

*Popovici Aurel C.*, născut 1863 în Lugoj, a făcut liceul la Brașov și Beiuș, studiile universitare (medicina și științele politice) în Viena și Graz. Este autorul *Replicii* junimii academice române din Ardeal și Ungaria, *Chestiunea română din Transilvania și Ungaria* la *Răspunsul* dat de tinerimea academică maghiară *Memoriului* studenților universitari din România (1892). Replica s-a publicat în limbile română, italiană și germană. Pentru

publicarea și răspândirea acesteia, Popovici Aurel și Nicolae Roman au fost osândiți de Curtea cu jurați din Cluj, primul la 4 ani, al doilea un an (1893). El s-a refugiat atunci la București. A fost director al revistei *Liga română*; unul din întemeietorii institutului tipografic *Minerva* și al ziarului *România jună*. A mai publicat *Principiul de naționalitate* (1894), *Chestiunea de naționalitate și modurile soluțiunii sale în Ungaria* (1895), *Austria-mare*, precum și un ziar cu același nume la Viena (în limba germană), pentru federalizarea Austriei, acestei idei fiind favorabil și arhiducele Ferdinand, ucis în 1914 la Sarajevo. Acest vrednic și energic român a murit în 1917 în Elveția spre regretul tuturor românilor, înainte de a fi văzut Unirea Neamului.

*Raica Teodor*, născut 1860 Harțau. Licențiat litere, București, 1891. Profesor secundar la liceul din Ploiești.

*Riureanu M. Ion*, născut în Ardeal la 1832, a fost inginer, apoi profesor și primul director de internat al Liceului „Matei Basarab” din București. Câtva timp a condus și primul institut particular de băieți din România. De la 1867 a publicat *Biblioteca tinerimii de ambele sexe*, o valoroasă publicație cu scrieri instructive și moralizatoare. Mai târziu a fost inspector școlar, iar de la 1887 a trăit în retragere. Decedat în 1904. A făcut și o fundație de stipendii în amintirea fratelui său Radu, administrată de *Astra* din Sibiu.

*Rocneanu Basiliu*, născut 1852 în comuna Beclean (județul Someș). Liceul în Năsăud 1875. Universitatea în București. Profesor secundar la liceul din Ploiești.

*Roman I. I.*, născut 1876 Rășinari. Licența științe la Universitatea Iași (1904), profesor secundar, actualmente directorul Liceului „Mihai Viteazul” din București.

*Rus Valeriu*, născut 1866 în Prundul Bârgăului (Năsăud). liceul Năsăud. Universitatea Viena. Profesor secundar la liceul din Pomârla ș. a., în urmă la liceul „Gojdu” din Oradea Mare. Decedat în 1929.

*Săcășianu George*, născut 1858. Facultatea de Litere București. Profesor secundar, în urmă la liceul din Tulcea. Publicist și combatant energic în chestia națională a Ardealului. A avut influență mare, a fost sufletul societății „Carpații” și a lăsat urme puternice naționale pe unde a trecut. A publicat, între altele, *Istoria unității italiene*.

*Saftu Nicolae*, născut 1870 Brașov. Licențiat în litere Universitatea București, 1896. Profesor secundar.

*Sângeorzanu Vasile*, născut 1857 în Parva (județul Năsăud). liceul Năsăud, Facultatea de litere și filozofie Viena. De la 1884 revizor școlar, apoi profesor la liceul din Galați. A publicat o gramatică română pentru germani (1883).

*Scurtu Ion*, născut 1877, Brașov. Decedat 1922. Liceul în Brașov. Facultatea de Litere București. Publicist la *Tribuna* din Sibiu. S-a remarcat în ziaristică prin avânt tineresc și temperament combativ. Înapoindu-se la București, fu omul de încredere a lui Aurel C. Popovici. Continuându-și studiile la Universitatea din Cluj (1898), el stimulă, îndrumă și agită tinerimea universitară română de aici, fiind mereu în fruntea ei. La congresul internațional studentesc, organizat de „Corda Fratres” la Paris repurtă din punct de vedere politic o răsunătoare izbândă contra maghiarilor; urmarea fu excluderea lui de la Universitatea din Cluj. Trecu iarăși Carpații, apoi plecă la Lipsca, unde își trecu doctoratul în litere și filozofie (1902) cu teza *Viața și scrierile în proză ale lui Mihai Eminescu*. Profesor secundar la liceele „Sf. Sava” și „George Lazăr”, la Seminarul Central și Nifon. Ca dascăl model, conștiincios, exact, bine pregătit, cu vocație pedagogică – a muncit timp de 15 ani la creșterea și educația națională a tinerei generații. A adunat mult material pentru o monografie asupra lui Eminescu, din care a publicat câteva lucrări. A publicat multe articole în *Semănătorul*, critice, etc. În războiul Unirii s-a angajat ca ofițer voluntar.

*Sfetea Maria*, născut 1871 în Brașov, a făcut Școala profesională gradul I (1894) și gradul II (1904). Maiestră la școlile profesionale din București și de la 1905 la cea din Câmpulung, fiind și directoare.

*Sibianu Iacob*, născut 1864, Brașov. Făcu conservatorul de muzică în București (1906). Maiestru de muzică la școala normală și la liceul din Câmpulung de la 1895.

*Sporea Constantin*, născut 1876 în Vama Buzăului (Trei Scaune). Liceul la Brașov (1896). Universitatea în București (1903). Profesor secundar la școlile secundare și la Seminarul pedagogic universitar din Iași. De la 1919 profesor și directorul Școlii normale din Deva. Opere: *Organizarea Școlilor secundare din Prusia*, *Încercări asupra metodicii limbii germane*, *Repertoriul sistematic al Istoriei pedagogiei*, traducere și completare după dr. E. Hartmann.

*Străjanu Mihail*, născut 1841 în Tiur. Liceul în Blaj, Facultatea de Litere în București și cea de filozofie în Berlin (1872). Profesor secundar de limba română la liceul din Craiova de la 1873 și directorul internatului. A publicat: cărți didactice, *Manual de gramatica limbii române* (1881), *Curs de limba italiană* (1887), *Începutul renașterii naționale* (1891), *Principii de literatură* (1892), *Principii de estetică și poetică* (1893), *Chestiuni literare și pedagogice* (1897), *Legătura între filozofie și științele experimentale* (1907), *Nerime* (episod din viața poetului Leopardi, 1909), *Herman și Dorotea* (traducere 1912), *Manual de bună cuviință pentru tinerimea școlară*.

*Șuluț Carpenișeanu Aurel*, născut Elisabetopol, 1861. A urmat studiile filosofice și literare la Universitatea din Budapesta, Viena și Paris. De la 1885 profesor secundar la Focșani, de la 1889 la liceul din Ploiești.

*Șuteu Vasile*, născut 1876 în Năsăud, unde făcu și liceul. Licențiat al facultății de litere în școala normală superioară din București. Apoi urmă și filosofia la Universitatea din Halle (Germania). Profesor secundar de la 1900, iar de la 1911 profesor și director al liceului „Dimitrie Cantemir” București. Făcu războiul Unirii cu rangul de căpitan, decorat de trei ori, fost inspector general al școlilor normale pregătitoare în Moldova, director și profesor al coloniei de învățători-ofițeri la Bălca. Membru în comisia cercetării cărților școlilor secundare. Unul din principalii întemeietori ai cercetășiei în vechiul Regat alături de Munteanu-Murgoci și C. Nedelcu.

*Svinț Pavel*, născut 1864 în Feldru (Năsăud). liceul în Năsăud, licențiat litere Universitatea București. Profesor secundar la Tulcea. Decedat.

*Tacit Corneliu Ion*, născut 1840, Făgăraș. Liceul în Brașov, Facultatea de Litere Universitatea București. Până la 1882 profesor la Brașov, când fu numit la gimnaziul din Brăila. Profesor excelent. A publicat o foarte bună gramatică latină.

*Tempea Radu*. La 1844 se intitulează „Inspectorul și profesorul teologiei morale din Seminarul Sfintei Episcopii a Râmnicului”. Pare a fi fost primul director al acestui seminar. Tipărește *Pravila manuală și Oglinda Statului bisericesc și politicesc*, Brașov, 1835.

*Tempea Liviu*, născut Lugoj, profesor de muzică. Actualmente la Conservatorul de muzică din Cluj.

*Tipeiu*, fost profesor secundar la Focșani.

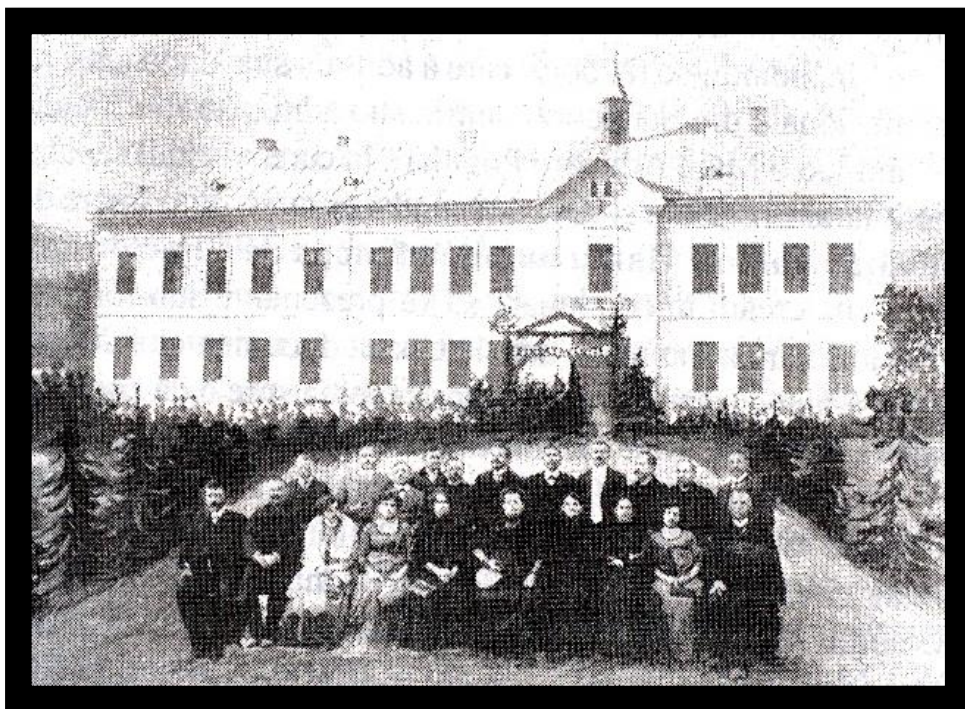
*Tudor Veniamin*, ieromonah basilitan din Blaj (pe la 1824), fost profesor al lui George Bariț, mai târziu trecu la Seminarul din Râmnicul Vâlcea.

*Vântu Alexandru*, născut 1857, Rușii Munți (Năsăud), fost profesor la Seminarul Central din București. Școala primară la Năsăud, liceul și studiile universitare în Iași. Decedat 1916.

*Velovan Ștefan*, născut 1852 în Rusca Montană (Banat). Urmă liceul în Timișoara, universitatea în Viena. Episcopul Caransebeșului, Popazu, care înființă școala pedagogică greco-orientală în Caransebeș, cunoscând talentul și hărnicia tânărului Velovan îl trimise (1876) în Germania pentru completarea studiilor pedagogice (Gotha). Fu apoi numit (1877) profesor și director al Școlii pedagogice din Caransebeș. A scris și publicat mai multe lucrări, care au atras atenția oamenilor de specialitate și au dovedit că Velovan este unul di cei mai de seamă pedagogi români. În 1893 fu chemat în Vechiul Regat unde funcționă ca profesor și director al școlii de aplicație a Școlii normale din Craiova.

*Vestemian Victor N.*, născut în Sibiu 1871. Licențiat în drept (1896) și litere (1899). Profesor secundar la Craiova și Pitești.

*Vida Gheorghe*, român nobil din Marmația. Fost profesor la Iași și în unele familii boierești. Publicații: Gramatica practică româno-franțuzească, compusă după autorii clasici cei mai noi și cu exemple avute și lesne de înțeles luminată spre folosul tinerimii românești, în Buda cu tiparul Universității, 1833.



**Dascăli sângeorzeni de demult și vechea școală din Sângeorz-Băi**  
(Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

# Problema alcoolismului și consecințele lui reflectată în paginile *Buletinului eugenic și biopolitic* din anul 1927

**Iuliu-Marius Morariu**

Între problemele importante cu consecințe în plan demografic cu care se confrunta România în perioada interbelică se numără și alcoolismul. De altfel, după cum reiese din paginile rapoartele medicale publicate de medicii din Regat<sup>1</sup> și din preocupările multiple existente în prezentarea problemelor pe care le putea genera<sup>2</sup>, el era o problemă care suscita interesul medicilor și al statului încă din secolul al XIX-lea.

În spațiul transilvănean, „Astra” s-a preocupat intens de combaterea lui, după cum reiese din documentele emise de această instituție<sup>3</sup>. De altfel, ea va înființa chiar o secție medicală și bio-politică a asociațiunii<sup>4</sup>, care se va preocupa de astfel de probleme, va colabora cu diferite instituții care aveau țeluri comune și va publica broșuri sau lucrări în

---

<sup>1</sup> Cf. Constantin Bărbulescu, *România medicilor*, col. „Societate și civilizație”, Editura Humanitas, București, 2015; Oana Mihaela Tămaș, *Uzul și abuzul de alcool în România în context european la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, ms. (teză de doctorat), Cluj-Napoca, 2012.

<sup>2</sup> Cf. A. C. Cuza, *Lupta contra alcoolismului în România*, col. „Biblioteca Ligei Române în contra alcoolismului”, No. 1, Tipografia Națională, Iași, București, 1897; Idem, *Victimele alcoolului. Documente sociale*, col. „Biblioteca Ligei Române în contra alcoolismului”, No. 5, Tipografia Națională, Iași, 1899; George Coșbuc, *Dușmanul dintre noi. Conferință ținută la cercurile culturale*, Col. „Biblioteca antialcoolică”, No. 11, Tipografia „România Nouă”, București, 1925; A. C. Cuza, *Comerț liber sau monopol? Răspuns Domnului M. C. Haretu*, col. „Biblioteca națională în contra alcoolismului”, No. 4, Tipografia Națională, Iași, 1897; Grigore Deleni Ghka, *Influența fabricilor de alcool asupra agriculturii în România*, Tipografia Cl. Marcovici&Comp, Botoșani, 1899; Leon Ghelelter, *Alcool și alcoolism*, Tipografia H. Goldner, Iași, 1899; M. C. Haret, *Degravarea berei și Monopolul alcoolului*, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, București, 1896; G. Murgeanu, *Catehism Antialcoolic*, Editura Casa Școalelor, București, 1900. Acestea sunt însă doar câteva dintre lucrările în care autorii se preocupă de problematica alcoolului. Abundența lor arată că alcoolismul avea mulți aderenți și că risca să devină o problemă socială importantă. La rândul ei, și Biserica Ortodoxă a avut o contribuție importantă în combaterea acestei probleme. Iată câteva dintre lucrările editate de ea sau de către anumite instituții aflate sub patronajul ei, în acest sens: Nicodem Munteanu, Nicodem Băcșoanu, *Crâșma trează*, col. „Biblioteca Bunului Creștin”, No. 5, Tipografia Gutengerg, București, 1910 (cel dintâi dintre autori va deveni apoi cel de-al doilea patriarh al României); Nicodem Munteanu, Ludovic Cosma, Anghel Constantinescu, *Jos Beția*, col. „Biblioteca Societății „Solidaritatea” a Clerului de la Dunărea de Jos”, No. 1, Atelierele Grafice Socec&Co, București, 1908;

<sup>3</sup> De exemplu, în zona Năsăudului se țineau constant conferințe despre alcoolism și se încerca prin diferite mijloace combaterea lui. A se vedea în acest sens: Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud, *Fond ASTRA - Despărțământul Năsăud*, dosar 94/1908, f. 12 (unde se vorbește, între altele, despre conferința protopopului și profesorului Grigore Pletosu împotriva alcoolismului); \*\*\*, *Procesul verbal din ședința comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, ținută în Sibiu la 4 Aprilie 1895 n.”, în rev. *Transilvania*, anul XXVI, nr. 5, 15 Maiu, Sibiu, 1985, p. 156; \*\*\*, „Consemnarea membrilor Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului, cari au solvit tacse în alu II-lea cartal alu anului 1895, în rev. *Transilvania*, anul XXVI, nr. 9, 15 Septembrie, Sibiu, 1895, p. 304; \*\*\*, „Prelegerile populare ținute în cursul anului 1912”, în rev. *Transilvania*, anul XLIV, nr. IV-V, Iulie – Octombrie, Sibiu, 1913, p. 262.

<sup>4</sup> Tiberiu Spârchez, „Dare de seamă despre activitatea secției medicale și biopolitice a „Astrei” desfășurată în decursul anilor 1926—27”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 8-9, August-Septembrie, Cluj, 1927, pp. 244-252.

care va combate efectul alcoolismului și îl va prezenta ca pe o mare problemă socială<sup>1</sup>. Ea nu va fi însă singura instituție care va combate această problemă, căci și Biserica Ortodoxă și cea greco-catolică se vor preocupa de realizarea unor acțiuni care să diminueze efectul acestei probleme<sup>2</sup>. Ce-i drept, eforturile tuturor acestor instituții se vor intensifica și se vor corela cu precădere în timpul și imediat după încheierea Primului Război Mondial<sup>3</sup>, însă și înainte de acesta și după vor exista momente în care se vor realiza activități comune de către instituțiile preocupate de combaterea problemei alcoolului în spațiul ardelean.

La rândul lor, publicațiile, fie ele patronate de instituțiile eclesiastice, de anumite instituții culturale sau de anumiți oameni, se vor preocupa de analiza fenomenului prezentat și de combaterea efectelor lui nocive. Între publicațiile importante care s-au oprit și asupra acestei probleme se numără și *Buletinul eugenic și biopolitic*, apărut la Cluj începând cu anul 1927, care a avut un cuvânt important de spus în mișcarea eugenistică românească devenind, prin specialiștii pe care i-a grupat în jurul său, un adevărat organ reprezentativ al acesteia<sup>4</sup>.

În primul an al apariției sale, respectiv anul 1927, asupra căruia ne vom opri în paginile următoare, acest periodic a apărut în 9 numere<sup>5</sup>. Inițial se dorea o revistă cu apariție lunară și cu tematică vastă ce să prezinte atât direcțiile principale înspre care se orienta mișcarea eugenistă în spațiul european, dar și să radiografeze anumite probleme importante care puteau afecta România sau puteau degenera<sup>6</sup> și să propună soluții în combaterea lor.

În problema alcoolului, ea va fi doar una dintre publicațiile care își vor da concursul cu scopul reducerii numărului de oameni care aveau de suferit în urma consumului de astfel de băuturi<sup>7</sup>. Din cele 14 studii în care se va face în acel an referire la alcool și la problemele pe care le generează el, unul singur, aparținând lui Iuliu Moldovan, unul dintre dăătorii de ton în problemele de biopolitică din Transilvania acelor vremuri<sup>8</sup>, este dedicat exclusiv combaterii propriu-zise a problemei<sup>9</sup>. Cu toate acestea, abordarea problematicii se face atât prin intermediul anumitor inițiative legislative care, în opinia

---

<sup>1</sup> Cf. I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 8-9, August-Septembrie, Cluj, 1927, p. 222.

<sup>2</sup> De altfel, după cum arată canonicul blăjean Ioan Coltor, Biserica (fie că vorbim aici despre cea Greco-catolică sau despre cea Ortodoxă, a fost prima instituție care a contribuit la combaterea acestei probleme și în sânul ei s-au format primele asociații anti-alcoolice. Cf. V. P. „Canonic Dr. I. Coltor: Biserica și capitalul biologic național”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 5, Maiu, Cluj, 1927, p. 156.

<sup>3</sup> Cf. Alexandru Nicolescu, „Războiul și alcoolul”, în rev. *Cultura creștină*, anul IV, nr. 19-20, 10-25 Decembrie, Blaj, 1914, p. 522

<sup>4</sup> Cf. Mihai-Adrian Panu, „Știință și ideologie. Revista „Buletin eugenic și biopolitic”, în Liviu Neagoe, ed., *Elite, națiune și societate în România modernă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, pp. 81-82. Cf. Marius Turda, “To End the Degeneration of a Nation”: Debates on Eugenic Sterilization in Inter-war Romania”, in *Cambridge Journals of Medical History*, Year 53, No. 1, January, Cambridge, 2009, p. 83.

<sup>5</sup> <http://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/19220>, accesat 04. 06. 2015.

<sup>6</sup> Ca de exemplu: Leon Daniello, „Profilaxia socială a tuberculozei”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 12, Decembrie, Cluj, 1927, pp. 341-348

<sup>7</sup> Pentru o prezentare a situației generale în perioada interbelică, a se vedea: Marius Rotar, „Propagandă și acțiuni anti-alcoolice în România interbelică”, în rev. *Apulum*, nr. XLV, Alba-Iulia, 2008, pp. 259-281.

<sup>8</sup> Prin lucrarea: Ioan Moldovan, *Biopolitica*, Cluj, 1926; Cf. Marius Turda, "The Nation as Object: Race, Blood, and Biopolitics in Interwar Romania", in *Slavic Review*, Year 66, Fall, No. 3, 2007, p. 413; Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în România interbelică*, Editura Polirom, Iași, 2005.

<sup>9</sup> I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, pp. 296-304.

autorilor, ar trebui să existe sau există deja<sup>1</sup>, cât și atunci când se vorbește despre elemente precum puericultura sau se analizează predispozițiile înspre anumite boli ale unor copii cu părinți alcoolici<sup>2</sup>, felul în care se răsfrânge alcoolismul asupra educației copiilor și asupra familiei<sup>3</sup> sau se prezintă situația internațională<sup>4</sup>. De asemenea, autorii nu uită să evidențieze meritele „Astrei”, care făcea eforturi susținute în susținerea unor idealuri comune cu cele ale lor, sau să vorbească despre contribuția Bisericilor ardeleni în combaterea plăgii alcoolismului.

Dacă discursul reprezentanților instituțiilor eclesiastice regăsit în paginile periodicului cercetat este unul care marșează cu precădere pe aspectele morale, preoții vorbind despre consecințele alcoolismului prin prisma reliefării felului în care afectează acesta omul ca făptură morală și exprimându-se într-o terminologie specifică<sup>5</sup>, cel al specialiștilor se bazează cu precădere pe argumente științifice, însă și aceste este, după cum se poate vedea din paginile revistelor, un discurs angajat și nu unul detașat.

Materialul lui Iuliu Moldovan, singurul dedicat exclusiv tematicii în acel an e mai degrabă una expozitivă decât o analiză sau o prezentare polemică, deși anumite aspecte ce țin de cea din urmă situație pot fi totuși regăsite în paginile ei. Încă dintru începutul expunerii, el arată că nu e interesat de dimensiunea medicală a problematicii, ci din perspectiva socială asupra ei<sup>6</sup>, delimitând astfel clar sfera de abordare și declinandu-și competențele în domeniul medical. El prezintă situația internațională și, în urma analizării datelor statistice, ajunge la concluzia că România nu este una dintre cele mai alcoolizate țări din Europa<sup>7</sup>, fapt ce nu înseamnă însă că alcoolismul trebuie combătut, după care prezintă diferite forme de legislație alcoolică, arătând minusurile lor:

„Forma cea mai drastică a legislației antialcoolice este incontestabil prohibirea producției băuturilor alcoolice, îndeosebi atunci, când ea este totală, deci se referă la toate băuturile, întrucât concentrațiunea lor în

---

<sup>1</sup> Idem, „Necesitatea unui minister al vigoarei naționale”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 12, Decembrie, Cluj, 1927, pp. 338-340; V. P. „Al. Vaida-Voevod: Politica națională și capitalul biologic național”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 5, Maiu, Cluj, 1927, pp. 155-156.

<sup>2</sup> A. Vaida Voevod, „Teoriile Evoluției VII. Mutaționismul. Hugo de Vries”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 8-9, August-Septembrie, Cluj, 1927, pp. 189-210; M. Zolog, „Desvoltarea fizică a copilului”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 5, Maiu, Cluj, 1927, pp. 135-139; C. I. Urechia, „Hereditatea nervoasă”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 10-11, Octombrie-Noiembrie, Cluj, 1927, pp. 265-266.

<sup>3</sup> M. Baiulescu, „Rolul biopolitic al femeii române”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 5, Maiu, Cluj, 1927, pp. 140-148.

<sup>4</sup> Așa, de exemplu, autorii care publică aici au în vedere situația din America, unde alcoolismul este de asemenea o problemă și unde se muncește la combaterea lui (M. Zolog, „Un caz indicat pentru sterilizare eugenică”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 12, Decembrie, Cluj, 1927, pp. 321-322), dar și cea din spațiul austriac (\*\*\*, „Actualități”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 12, Decembrie, Cluj, 1927, p. 378).

<sup>5</sup> Cf. V. P. „Canonic Dr. I. Colt: Biserica și capitalul biologic național”, p. 156. Iată ce spune în acest sens arhimandritul sibiric Ilarion Pușcariu, într-o conferință a „Astrei”: „Dsa găsește ca rău primordial care vatamă capitalul biologic al națiunii române, alcoolismul. Pentru combaterea alcoolismului, opera preotului poate merge mână în mână cu cea a medicului, conferențiarul a dat ca pildă Suedia, unde alcoolismul a fost înlăturat numai grații muncii perseverente și sistematice a preotului”. Idem, „Conferințele subsecției eugenice și biopolitice a Astrei”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 4, Aprilie, Cluj, 1927, p. 122.

<sup>6</sup> I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, p. 216.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 217. De altfel, după câte se pare, alcoolismul era o problemă de conotație europeană și nu doar una națională. Cf. Jean Bart, *Alcoolismul – problemă internațională*, Atelierele Grafice „Răsăritul”, București, 1929.



alcool este mai mare de cea 172—2%. Prohibirea poate să fie și parțială, privind atunci rachiurile ori alte produse concentrate în alcool. Totdeauna dispozițiunile prohibitive sunt asociate și de restricțiuni ori opriri în ce privește debitarea și consumația băuturilor respective și importul lor. Dacă la prima vedere se pare, că sistemul prohibitiv este ușor de realizat, în practică el întâlnește dificultăți enorme. Sunt doi dușmani principali ai antialcoolismului, cari întră aici în joc, și anume capitalul puternic și imens al industriei și comerțului interesat în alcool și lipsa de răspundere și de rezistență morală a populațiunei și deci și a administrațiunei respective. Prin prohibire se creează un gol și o ocaziune splendidă pentru contrabandă rentabilă și comerț clandestin, cari se organizează și înving prin forța organizațiunei lor piedecile cari li se pun în cale"...

O altă măsură care se adresează producțiunei este monopolizarea prin Stat a producțiunei spirtului și a băuturilor alcoolice concentrate. Dar acest monopol s'a dovedit în țările, cari l'au legiferat, ca ineficace în ce privește reducerea alcoolismului. El s'a transformat într'un încurajator chiar al alcoolismului prin faptul că a devenit o sursă comodă de încasări pentru Stat, pe cari miniștri de finanțe forțați de nevoile financiare crescânde, nu le-au redus, ci le-a potențat chiar treptat crescând consumația"<sup>1</sup>.

Viziunea lui este una complexă, căci are în vedere nu doar situația internă, ci și cea internațională<sup>2</sup>. Astfel, de exemplu, el prezintă situația Suediei, unde, în:

„vânzarea cu ridicata, deci peste stradă, nu se poate face decât cetățenilor de la 21 ani în sus, exclusiv în baza unui carnet individual, în care se introduc cantitățile cumpărate și limitate individual și lunar la maximum de 4 litri"<sup>3</sup>.

În finalul prezentării lui, Moldovan prezintă cele 8 puncte ale unui proiect de lege adoptat de Parlamentul României în luna mai a anului 1925<sup>4</sup>, pe care îl consideră ca fiind destul de bun, dar căruia nu îi dă foarte multe șanse în ceea ce privește implementarea. Studiul lui se dorește mai degrabă o prezentare decât o cercetare care să propună soluții sau să combată probleme însă este important pentru că oferă o viziune de ansamblu, de-a dreptul diagnostică asupra problematicii.

În paginile din același an ale aceleiași reviste se vor mai regăsi de asemenea încă două referiri la alcoolism aparținând aceluiași autor, cea dintâi fiind o reclamație adusă

---

<sup>1</sup> I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, pp. 217-219.

<sup>2</sup> Cf. Henry Wiliam Blair, *Alchool and temperance*, v ol. I-II, ABC CLIo Press, Oxfor, 2003, pentru mai multe informații cu privire la situația internațională de ieri și de azi.

<sup>3</sup> I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, p. 221.

<sup>4</sup> Proiectul: a) „Așează un program pentru stingerea în 12 ani a spirtului din bucate pentru băutură, adică suprimarea răului acolo unde el este mai vătămător; b) reglementează alcoolurile din fructe pentru a da cât mai mult acestora o folosire mai bună pentru alimentarea umană prin industrializarea lor și pentru a căuta să se obțină chiar pentru băutură un produs mai puțin vătămător;” c) limitează băuturile spirtoase de consumat în localuri la maximum de tărie de 25 gr., dând peste tot preferință băuturilor făcute prin fermentațiune; d) întinde principiile regimului legii Costinescu din vechiul Regat, în tot teritoriul Statului; e) modifică taxele actuale pentru a diferenția mai mult acele c e isbesc băuturile tari de restrâns, de cele cari pot fără primejdie să fie lăsate la o consumație mai liberă; f) înființează la sat, județ și centru organe de supraveghere care să aibă grija stăvilirii răului de azi, a aplicării prescripțiilor legii noi și care să dea o îndrumare mai sănătoasă localurilor de întâlnire și distracție pentru masele mari din sate și orașe”. *Ibidem*, pp. 222-223.

## Iuliu-Marius Morariu

---

statului, care, în viziunea lui, nu gestionează corespunzător problema alcoolismului<sup>1</sup>, iar o alta în care vorbește despre combaterea alcoolismului ca măsură a eugeniei negative, arătând că:

„Măsurile eugeniei negative sunt prevenirea dăunării generației viitoare prin boli și intoxicațiuni (venerii, alcoolism etc.)”<sup>2</sup>.

Iuliu Moldovan nu este însă singurul care se preocupă de problema alcoolismului în revista citată, în numerele din anul 1927, căci, deși alți autori nu analizează într-un studiu dedicat în mod special acesteia, problematica noastră, ei fac uneori referiri la semnificația și la efectele ei. De exemplu, Alexandru Vaida-Voevod, după ce, într-un studiu evidențiază preocupările și rezultatele „Astrei” în combaterea alcoolismului<sup>3</sup>, într-un articol în care analizează capitalul biologic național arată că, deși consumul de alcool se numără între problemele importante care frământă România, statul nu ia măsuri în vederea combaterii, respectiv a stopării lui:

„Tuberculoza, alcoolismul, boalele venerice sunt dintre plăgile cele mai grozave care atacă capitalul nostru biologic, fără ca Statul să ia măsuri de prevenire și îndreptare”<sup>4</sup>.

La rândul lui, medicul M. Zolog, într-un studiu în care vorbește despre dezvoltarea copilului și despre factorii care ar putea perturba procesul său de creștere, împiedicându-l să se formeze normal, arată că, alcoolismul mamei afectează atât în timpul procesului de creștere desfășurat în spațiul intra-uterin, cât și după naștere, fiind, pe lângă aceasta, și o piedică în educarea lui corespunzătoare. În viziunea lui:

„Infecțiunile sifilitice, tuberculoza, alcoolismul, traumatismele mamei în timpul gravidității sunt deosebit de importante pentru dezvoltarea ulterioară copilului”<sup>5</sup>.

El identifică de asemenea, între cauzele ce stau la baza epilepsiei unui copil alcoolismul părinților<sup>6</sup>, fapt pentru care recomandă reducerea consumului de alcool și renunțarea la el în timpul sarcinii.

Într-o manieră complementară afirmațiilor lui, C. I. Urechia arată că nu doar între antecedentele epilepsiei, ci și alte boli, cu precădere nervoase. Astfel, spune el:

„În antecedentele multor nevropați sau alienați găsim diferite cauze predispozante la ascendenți ca alcoolism, escentricitate, ne vroze, consanguinitate convergentă, beția în momentul concepției, epilepsie, traumatisme în timpul sarcinii, intoxicațiuni etc”<sup>7</sup>.

Zona cea mai puternic afectată de urmările consumului excesiv de alcool este, în concepția specialiștilor, sistemul nervos. Analizând cele două citate anterioare vom observa astfel că atât ultimul, cât și cel privitor la epilepsie se referă la boli care se

---

<sup>1</sup> Idem, „Necesitatea unui minister al vigoarei naționale”, p. 339.

<sup>2</sup> Idem, „Eugenia- igiena națiunii”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, Nr. 1, Ianuarie, Cluj, 1927, p. 3.

<sup>3</sup>A. Vaida Voevod, „Teoriile Evoluției VII. Mutaționismul. Hugo de Vries”, p. 410. La fel face și medicul Tiberiu Spârchez, care pune la dispoziție cititorului și o listă cu toate conferințele populare desfășurate de „Astra”, în zona Clujului în acel an. Din lectura lor, se poate observa că, aproape în fiecare loc în care s-au ținut prelegeri populare, autorii au avut între temele abordate și alcoolismul. Tiberiu Spârchez, *op. cit.*, p. 244-252.

<sup>4</sup>V. P. „Al. Vaida-Voevod: Politica națională și capitalul biologic național”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 5, Maiu, Cluj, 1927, p. 155.

<sup>5</sup>M. Zolog, „Desvoltarea fizică a copilului”, P. 136.

<sup>6</sup> Idem, „Un caz indicat pentru sterilizare eugenică”, pp. 331-332.

<sup>7</sup> C. I. Urechia, *op. cit.*, p. 265.

relaționează cu sistemul nervos. Din nefericire, nu doar propriul sistem nervos este afectat de acest viciu, ci și cel al copilului, în cazul în care mama era însărcinată, fapt ce arată cât de periculos era consumul licorilor alcoolice și cum putea contribui acesta la scăderea demografică.

Tot de sistemul nervos se leagă și abordarea lui M. Kernbach, care arată că există o predispoziție înspre crimă la copii dacă părinții sunt alcoolici<sup>1</sup>, în vreme ce M. Baiulescu vorbește despre felul în care alcoolismul părinților se răsfrânge atât asupra educației copiilor, cât și asupra dezvoltării lor sufletești, arătând că, la vârste fragede, ei sunt foarte afectați atât de atitudinile violente ale părinților care au această patimă, cât și de simpla vedere a lor în acea stare<sup>2</sup>. La rândul lui, doctorul Popoviciu, atunci când definește puericultura arată că, între obiectele ei de interes se numără și subiectul nostru, fapt ce denotă problemele generate de alcool atât în ceea ce privește rata natalității, cât și creșterea în condiții normale a copiilor. În concepția lui:

„Puericultura este igiena și asistența infantilă. Datoria ei este de a servi cu măsuri individuale și cu deosebire sociale buna dezvoltare a copiilor. Țânta ei principală este de a asigura din germen viața copilului și de a-i pregăti un mediu corespunzător dezvoltării lui. În acest scop ea caută să apere pe viitorii părinți de noxele ce ar deteriora generațiile următoare, ca sifilisul, tuberculoza și alcoolismul mamei ori ale tatălui. Iar pentru dezvoltarea de după naștere a copilului ea luptă pentru asigurarea creșterii lui în familie, adecă mediul, unde singur condițiile optime ale evoluției sale se pot intensifica la maximum”<sup>3</sup>.

Acestea sunt așadar, materialele în rândurile cărora se vorbește despre alcoolism în primul an de apariție al *Buletinului eugenic și biopolitic*. După cum se poate vedea, consumul excesiv de alcool, care era dublat adesea de efecte dăunătoare, era o problemă destul de des întâlnită în spațiul românesc al acelor vremuri, fapt care îi va determina pe autorii care semnează materiale în paginile lui să îl abordeze dintr-o multiplă perspectivă. Iuliu Moldovan va oferi și o statistică la nivel european, arătând că, deși problema poate fi pe alocuri îngrijorătoare, România nu se găsește pe un loc fruntaș la nivel continental<sup>4</sup>, în vreme ce alții vor arăta care sunt urmările pe care le poate avea el, încercând astfel să își determine cititorii afectați de această problemă să renunțe la consumul de astfel de băuturi și să mobilizeze reprezentanții diferitelor instituții influente precum Statul sau Biserica să contribuie la eradicarea ei.

---

<sup>1</sup> M. Kernbach, „Ereditatea și criminalitatea”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, nr. 6-7, Iunie-Iulie, Cluj, 1927, pp. 166-168. De problema aceasta a violenței și de predispoziției înspre ea a copiilor alcoolici se preocupase cu câteva decenii în urmă și A. C. Cuza. A se vedea în acest sens: A. C. Cuza, *Victimele alcoolului. Documente sociale*.

<sup>2</sup> M. Baiulescu, *op. cit.*, p. 145.

<sup>3</sup> Gheorghe Popoviciu, „Ce este puericultura?”, în *Buletin eugenic și biopolitic*, vol. 1, Nr. 1, Ianuarie, Cluj, 1927, p. 15.

<sup>4</sup> I. Moldovan, „Combaterea alcoolismului”, p. 216.

# Cuprins

---

## **TRADIȚII**

TIBERIU MORARIU, <i>Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei</i> .....	5
GAVRILĂ SCRIDON, <i>Obiceiul „Cununii” în comuna Feldru de pe Valea Someșului Mare</i> .....	9

## **RESTITUIRI**

IUSTIN SOHORCA, <i>Pomăritul – Sfaturi în formă de dialog (I)</i> .....	13
LAURENȚIU OANEA, <i>Publicistul și istoricul graniței năsăudene</i> .....	18
*** <i>Constituirea Confederației Căminelor Culturale din județul Năsăud</i> .....	20
OCTAVIAN SCRIDON, <i>Tâlcul unei decorații</i> .....	22

## **BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE**

DORIN DOLOGA, <i>Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1741</i> .....	25
IULIU MOISIL, <i>Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la Războiul întregirii neamului – III</i> .....	33
IULIU-MARIUS MORARIU, <i>Problema alcoolismului și consecințele lui reflectată în paginile „Buletinului eugenic și biopolitic” din anul 1927</i> .....	54

<b><u>CUPRINS</u></b> .....	60
-----------------------------	----



Revistă sprijinită și finanțată de:  
**CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI**  
**CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ**



ISSN 2285-8229  
ISSN-L 2285-8229